

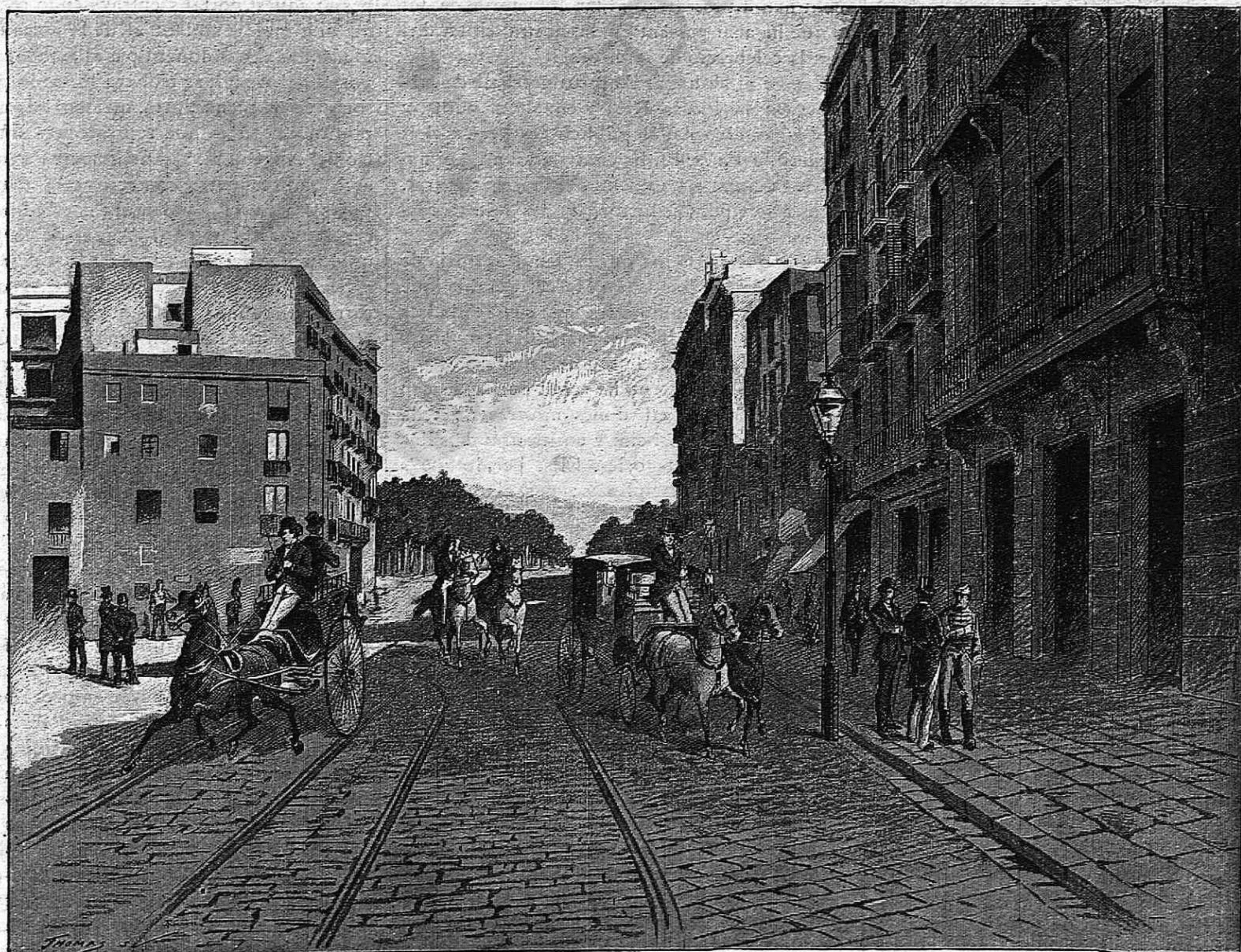
PERIÓDICH QUINZENAL, ARTISTICH, LITERARI Y CIENTÍFICH

Any IV

Barcelona 30 de Setembre de 1883

Núm. 95

Se publica 'ls dias 15 y últim de cada mes					Fundador: Carlos Sanpons y Carbó		Se publica 'ls dias 15 y últim de cada mes		
PREUS DE SUSCRIPCIÓ	ANY	SEMESTRE	TRIMESTRE	MES	DIRECTOR FRANCESCH MATHEU		PREUS DE SUSCRIPCIÓ PAGANT EN OR	ANY	SEMESTRE
Espanya	60 rals	32 rals	18 rals	6 rals	Redacció-Administració: Jovellanos, 2, pral.		Cuba y Puerto-Rico	5 pesos forts	3 pesos forts
Paissos de l' Unió Postal	80 »	44 »	24 »	»			Filipinas, Méjich y Riu de la Plata	6 »	3 50 »
Se paga per endavant. — Números solts 4 rals					Y en los altres paissos, los preus d' Espanya y además lo franqueig				

BARCELONA — LO PORTAL DEL ANGEL, PER P. ROSS

SUMARI

TEXT. — *Crònica general*, per Jascinto Laporta. = *Nostres grabats*, per Eduart Tamaro. = *Excm. é Ilm. Sr. D. Jaume Catalá y Albosa, bisbe electe de Barcelona*, per Joseph M. Pascual. = *Manuscrit d' un boig*, per Simon Alsina y Clos. = *La nit al bosch* (poesia), per Apeles Mestres. = *L' aploch de Mongarre*, per Jascinto Verdager. = *Hipòdrom de Barcelona*, per Jolly Bill. = *L' Exposició regional de Valencia*, per R. y F.

GRABATS. — *Barcelona. Lo portal del ángel*, per P. Ross. = *L' Hipòdrom de Barcelona*, per J. Pahissa. = *L' Excm. é Ilm. Sr. D. Jaume Catalá y Albosa, bisbe electe de Barcelona*, per P. Ross. = *Al tornar del hipòdrom*, per A. de Riquer. = *L' Exposició regional de Valencia*, per J. Morell.

CRÓNICA GENERAL

No mateix que 'ls anys anteriors, han acudit enguany molts forasters á Barcelona atrets per l' incentiu de les nostres festes de la Mercé. La Rambla vessava cada vespre de gent que hi acudia á contemplar l' efecte de les lluminaries; lo mateix era la plassa de Sant Jaume, ahont hi hagué concert coral é instrumental totes les tres nits.

En la galeria de catalans il·lustres que 's va formant cada any en lo saló de Cent, s' hi han colcat ara 'ls retratos de Muntaner, Campeny y Manso; les biografies d' aquests personatjes foren escrites pe 'ls senyors D. Antoni de Bofarull, D. Carles Pirozzini y D. Honorat de Salleta respectivament.

La manifestació escolar organisaada per l' Ajuntament fou verament solemne; la comitiva va recórrer lo Passeig de Gracia, la Rambla y lo carrer de Fernando VII fins á la Plassa de St. Jaume; en lo Saló de Cent va tenir lloch la distribució dels premis als noys de les escoles, després de lo qual un d' aquests recitá la Oda *A Barcelona* de mossen Jascinto Verdager y un altre pronunciá un bonich discurs de gracies.

S' inaugura 'l dimecres la plassa mercat construhida en lo Districte de la Barceloneta, qu' es una obra important que fa honor á la casa constructora, «La Maquinista terrestre y marítima.» Lo dia abans s' havia colcat la primera pedra del projectat mercat d' Hostafranchs; als vehins d' aquest districte no 'ls podia donar l' Ajuntament mellor festa que la realisació d' una mellora de la qual tenen tanta necessitat.

Lo tros del carrer de Corts desde la plassa de l' Universitat fins al carrer de la Creu Cuberta s' ha inaugurat oficialment; es una via magnífica que á la nit, encesos sos quatre rengles de fanals, ofereix una perspectiva encisadora.

Altra cerimonia que ha tingut lloch duran les passades festes, es la colocació de la primera pedra del monument á Clavé en la Rambla de Catalunya al travessar lo carrer de Valencia; aquest acte revestí una gran solemnitat; més de vint societats corals euterpenses hi van assistir ab los seus pendons y al terminarse la cerimonia van cantar l' himne de Clavé *Gloria á España* ab acompanyament de la banda municipal. En lo mateix dia 's va colcat la primera pedra del monument dedicat á la memoria del senyor marqués de Comillas y que s' aixecará en la fins ara anomenada plassa de Sant Sebastiá.

A més de tot lo dit han contribuít al lluhiment de les festes de la Mercé dues solemnitats que mereixen mencionarse especialment. L' una d' elles es l' estreno d' un idili dramátich titolat *La nit al bosch*, lletra de D. Apeles Mestres y música del mestre Rodoreda, composició que

ab molt bon éxit s' ha executat en lo teatre del Tívoli per alguns distingits artistes ben coneguts del nostre públich, un nutrit chor de senyores, altre de noys, la societat d' Euterpe y una numerosa orquesta, estant á càrrech del autor la direcció de l' obra. Ni de la lletra ni de la música puch ferne un judici crítich, perque no es tasca meva aquesta; no traspasant emperó les atribucions d' un senzill cronista, puch deixar consignat que 'l poeta y 'l músich han justificat aquesta vegada, com havian justificat ja abans, la reputació de que gosan entre la gent entesa; així ho he sentit dir á tothom, llevat d' alguns que, no sé ab quin intent, sempre estan disposats á negar lo mérit dels que s' han guanyat una fama legítima.

L' altra solemnitat á que 'm referia es la celebració del Certámen y Congrés Frenopátich, veritable aconteixement científich que ha tingut lloch en lo manicomí «Nova Betlém» gracies á l' iniciativa del ilustrat director d' aquest establiment lo Dr. Giné y Partagás. No parlo de les sessions d' aquest Congrés, perque tinch lo temps just y espero umplir aqueix buyt en lo vinent número, en que, si Deu vol, ne faré una ressenya ab més calma y ab la merescuda extensió.

Les regates del dimecres y les diversions d' igual categoria que van presenciar los concurrents al torín y al nou Hipòdrom s' han de consignar també en aquesta crónica dedicada exclusivament á donar compte als lectors de com s' han passat aquests dies de festes; no puch entrar en detalls, ni la cosa val la pena de que ho fassa, perque les noticies que donaria ja á hores d' ara deixarian de tenir interés pera 'ls que llegeixen les presents ratlles; per altra part, com no so aficionat á tals espectacles, hauria de limitarme á copiar lo que oportunament han dit los diaris al fer l' historia de tot lo que ha anat passant en la nostra ciutat durant la celebració de les fires.

També hi ha hagut l' acostumat ball de sardanes en la Plassa Real y en altres punts, y també han aixordat al públich les gralles dels *xiquets de Valls*; tot ha contribuít á l' animació de la ciutat y á augmentar lo mareig natural, y fins á cert punt seductor, de les festes ordinaries.

En poques paraules queda feta l' historia de les passades festes de la Mercé. Sembla que han estat festes complertes, perque 'ls lladres també les han santificades passantles en vaga y abstenintse d' exercir lo seu *art*; no sé si es que m' enganyo, però jo no he sentit parlar de cap malifeta per la qual donés mostres de vida aqueix cos numerosíssim y ensinestrat dels lladregots de totes categories. Ells, per, lo que 's veu, estan ben disciplinats; per aixó poden tant.

No estaré fora del seu lloch lo consignar que durant les fires s' han obert alguns establiments que venen á augmentar la llarga llista dels que al mateix temps que constituheixen un gran element d' ornat pera Barcelona, son una proba del avens industrial y mercantil que distingeix á la nostra ciutat; me referesch á la botiga de mobles de luxó que acaba d' establir lo senyor Folch en la plassa de Santa Agna, ahont hi ha molta cosa digna de veures; la tenda de llangonisses de Torra y San, en lo carrer de la Porta-ferrissa, que ofereix un bonich aspecte y que verament convida á entrarhi; y la sucursal de la fábrika de màquines de cosir y motors de gas del senyor Escuder, establerta en lo carrer d' Escudillers. No m' extench més sobre aquestes noves botigues, perque probablement un altre dia 'n parlarém ab més detenció.

JASCINTO LAPORTA.

NOSTRES GRABATS

Barcelona — Lo Portal del Angel

Molts son encara los que poden recordar lo aspecte de las murallas del tercer recinto de Barcelona, ab llurs fossos y baluarts, sas troneiras, gritas poligonals casi exemptas, son ample paseig en sa part superior, puix generalment permetia lo pas de tres carros de front y després prop de cada hu de sos portals, sas devalladas que facilitavan per suau rampa ab faixas de pedra, l' accens y descens dels peatons y dels pesats convoys de l' artilleria.

No lluny de las fortas torras de Canaletas, ab molta probabilitat part del recinte fortificat d' un antich palau, existents ja en 1445 y una de quals torras tenia esculpit ab bonas lletas góticas lo nom de S. Sever, s' obrí lo portal de Santa Agna, y després del Angel, davant del carrer que porta son nom, havent rebut aquella especial denominació per rahó de la aparició que segons se refereix tingué Sant Vicens Ferrer, qui entrant á Barcelona l' any 1419 veje allí un Angel y preguntantli perqué hi restava, li respongué que guardava la ciutat per ordre del Altíssim.

Aquest portal, després de sa última restauració en temps de Carles II, tenia un pont de pedra de uns nou archs en direcció al carrer de Fontanella, que atravessava lo fossó tenint resguardats sos costats per medi de uns pilanets de pedra, ab ondulants y fortas cadenas que anavan de l' un á l' altre. Aquest pont portava al primer portal adornat ab un gran escut d' Espanya flanquejat per las duas sortidas vigas que sostenian las cadenas del caygut pont llevadís; y passat aquest portal s' entrava en lo recinte casi quadrat molt semblant al de la porta de Santa Madrona, ahont donant pas al actual carrer del portal del Angel, se trobava lo segon portal ab son arch de plena cintra, que tenia damunt una pintura al fresch, que representava dita aparició del Angel á St. Vicens Ferrer. Passat aquest arch, á l' esquerra comensava la rampa pera pujar á la muralla y damunt d' ell hi havia una capelleta dedicada á l' Angel de la Guarda, qual imatge avuy se troba á Santa Agna.

Seguia fins á la plassa de Santa Agna l' estret carrer ab algunas casetas propias de la ciutat y altres de particulars, en general més rónegas la una que l' altre, segons ne donaren bon exemple quant no fá molt foren arrunadas las casas del carreró de Tripó del Angel ja desaparegut en sa major part, de tapia y demás materials de la mes ínfima calitat.

Poch á poch una volta arrasadas las murallas y trasformats aquells llochs de una manera inexplicable, las magníficas casas que s' alsavan en lo carrer del Portal del Angel, afilerantse ab las de la plassa de Santa Agna, anavan embellint aquella nova avinguda envers l' antiga Barcelona, armonisantla ab l' espayós paseig de Gracia y ab los magnífichs nous carrers de sos entorns, més á no haver emprés l' assumpto una má enérgica, considerantlo l' Exm. Sr. Alcalde D. Francisco de Paula Rius y Taulet, com un dels punts de honra de sa Administració municipal, llarch temps hauria passat abans de que fos una realitat tan important millora.

Avuy no obstant ja es un fet, ab sols dos ó tres dias, fou arrunada la última casa que faltava pera la complerta alineació de aquell tros y que avansava ab una veu d' aygua casi fins á la meytat del espay ara obert, y desseguida feta la explanació y posats los fanals de gas, en lo dia de las festas de la Mercé de enguany, ha

pogut veures realitzada aquesta obra, ab contentament general, tributantse lo degut elogi al bon zel del Sr. Alcalde y Ajuntament, y lo grantse aixís descobrir l' hermosa perspectiva de que dona mostra nostre grabat.

L' Hipòdrom de Barcelona

Llegescas l' especial ressenya que s' inserta.

L' Excm. é Illm. Sr. Dr. D. Jaume Catalá y Albosa
bisbe de Barcelona

Vejes l' article continuat en altre lloch de aquest número.

Al tornar del Hipòdrom

Un dels carrers de la nova Barcelona, més espayosos, de millor efecte y tal vegada ab poch que puguen competirhi en altres ciutats de major renom, será sens dubte lo anomenat comunment de la Gran-Vía, si be ab propietat s' anomena *Carrer de las Cortes Catalanas*.

Aquesta gran arteria transversal, que arribará desde lo Llobregat al Besós, midant més de tres kilòmetros de llargaria, sempre á dret fil, será de un efecte encisador una vegada nivellat son pis, alta y frondosa la vegetació de sas arbedas, alsadas ab magnificencia las casas de sas duas mans, arregladas sas amples aceras, y ben iluminada també de nit, mentres discorrerán per ella á totas horas, multitud de concurrents y de carruatjes dirigintse á la infinitat de punts ab ella relacionats.

Sa amplaria es de 50 metres, ab quatre fileiras de arbres en tota sa dilatada longitut. Sa part inaugurada en lo segon dia de las passadas festas de la Mercé, desde la Universitat á Hostafranchs, mideix doble extensió que la ja abans existent á la dreita del passeig de Gracia, aixó es, un kilòmetre y mitj, ab cinch cents fanals de gas, y ab cómodas passeras en tots los encreuaments de carrers, essent de notar, no obstant, que ab tot y lo dit, aquest trajecte ha costat méns que una sola isla de l' antich.

La concurrència que tant á l' un cap com á l' altre d' aquest nou trajecte inaugurat, acompanyá, á l' Ajuntament que hi concorregué, ab la música municipal, fou molt numerós y doná repetidas mostrás del goig ab que veyá semblant millora, de la que participá tota la ciutat, oferint un aspecte animadíssim al passárhí ls carruatjes de retortn del Hipòdrom.

Es d' esperar que procehínt ab afany los traballs preparatoris, no tardara molt á urbanilo trajecte intermedi desde la plassa de la Universitat al passeig de Gracia.

L' exposició regional de Valencia

Va perfectament ressenyada en la carta de nostre corresponsal particular.

EDUART TÁMARO.

EXCELENTÍSSIM É ILUSTRÍSSIM

Sr. D. JAUME CATALÁ Y ALBOSA

BISBE ELECTE DE BARCELONA

No fora verament nostra ploma la que escrigués aquestas quatre ratllas si ab ellas haguéssim de posar de manifest las virtuts cristianas y demás valiosas prendas morals y personals que engalanan lo eczelse prelat que dintre contats dias regirá la diócesis barcelonina, puix que en tal cas lo encárrech se haguera confiat á escriptor que hagués merescut més que nosaltres aquesta honrosa comanda, que tampoch fora suficient per desempenyarla

nostre escás títol de *ser batejats sota la escala* (1).

Si hem escoméms aquesta curta tasca, es estat en primer lloch per senyalar quatre punts biográfichs de S. E. I., ja que no es aquet treball un article apològétich, y en segon lloch per pagar un tribut de agraument envers nostre preclar paísá, al qual, entre altres senyalats serveys, li debém lo de haver estat ell qui nos comensá á mostrar las primeras nocions de la magestuosa, rica é inmortal llenga de Ciceró y Horaci.

Molt reconeguts quedarém si lo Sr. Catalá nos dispensa lo portar son nom á la punta de nostre mal trempada ploma, y sols veu aquí una nova pényora de nostra antiga amistat.

Com la de casi tots los fills de esta desventurada terra de Espanya, senyala la época de lo naixement del senyor bisbe una efeméride política trascendental: la crema dels convents. Efectivament D. Jaume Catalá y Albosa nasqué en aquesta vila tan alegroya, lo primer de Novembre de l' any 1835.

Corregué sa educació religiosa á cárrech del archipreste Rvnt. D. Patllari Roda, de grat recort en aquesta comarca, essent confiada la literaria al Rvnt. D. Fidel Carol rector de Elna (Pirineus orientals), á les hores beneficiat resident en Arenys de mar, tenint per condeixible y avuy per íntim amich á nostre ilustrat col·laborador lo Rvnt. P. Fidel Fita, també gloria de aquesta vila.

La moral teología y demás assignaturas de la carrera eclesiástica las cursá en los seminaris de Barcelona y Gerona.

Després de rebuda l' ordre del subdiaconat y contant tan sols 21 anys (1856), fou nombrat catedrátich del seminari de Gerona. Veyent lo bisbe de aquella diócesis D. Florenci Llorente y Monton lo adelanto de los deixebles del jove catedrátich y sá criteri de lo mestre, li concedí dispensa de dos anys per ordenarse de prebère, prenent per lo tant lo sisé sagrament de la Esglesia á los 23 anys, cantant sa missa nova en la terra de ahont es fill al mitx de esplendorosa festa en la qual lo apadrinaren los acaudalats arenyonins D. Salvador Castelló y sa muller D.ª Francisca Carreras (1858).

Quatre anys abans y aprofitant las vagacions del 1854, que se allargaren á causa de tenir invadit lo assot del Ganges tota aquesta terra y especialment castigada nostre costa de Llevant, passá aquell calamitos estiu al costat de sos pares organisant una academia de segonas lletres en la qual comensárem nosaltres á cursar lo primer any de llatí.

Uns anys després ab motiu de un viatge á Madrid, conegué y tractá á lo inolvidable senyor Costa y Borrás, á las horas arquebisbe de Tarragona, del qual fou sollicitat lo jove sacerdot tenintlo al seu costat de secretari particular fins al any 1864 época en la qual morí lo arquebisbe.

Tornat de nou á residir son benefici en aquesta esglesia, y no podent permaneixer inactiu un temperament tan organizador, coadjuvá poderosament en la fundació de un col·legi de segona ensenyansa contant ab algun recurs que li proporcioná nostre magnífich ajuntament de las arcas municipals tan castigadas sempre per la centralisació provincial y nacional.

Tornat de nou á Madrid l' any 1867 se encarregá de la direcció espiritual del aristocrátich col·legi de las ursulinas de qual edifici no sortí fins per anar á aposentarse en los palaus de lo

(1) Locució equivalent á paísá, ab la qual se acostuma á anomenar familiarment á los fills de Arenys de mar que avuy conten mes de 32 anys á causa de haver estat col·locat lo baptisteri sota la escala del cor, de ahont se traslladá al lloch que avuy ocupa l' any 1831.

primer y mes important bisbat d' Andalusia (1).

Una de las causas que aquesta segona vegada lo portaren á la Cort fou la gestió de asuntos de aquesta diócesis relacionats ab lo empréstit pontifici, qual comés feu tan á satisfacció del clero, que dintre curt temps era lo representant de casi tot lo episcopat espanyol en Madrid.

De sobra se deixa comprendre que la gesta de tans assumptos eclesiástichs y financiers, fins á cert punt, sa fesomia simpática y oberta, y son natural franch y afectuós li havian de grangejar grans relacions en la aristocracia de la sanch y del diner, relacions que fructiferaren en la Nunciatura apostólica, valentli la estreta amistat de M. S. D. Elias Bianchi, en aquella época secretari de aquesta legació del papat, que unida á son talent natural fou causa que li conferissin lo cárrech de secretari contador de la comissaria de la creuhada per Espanya y Ultramar, en qual cárrech desplegó las envejables dots de son temperament organizador. Desde aquell punt, y conegudas que ja foren sas dots personals, cresqué sa justa fama y los carrechs se li acumulavan atropelladament, desempenyant casi á un temps lo de capellá de honor de S. M., la fiscalía de la real capella y lo vicariat general castrense. En aquest entre mitx vagá lo important cárrech de abreviador del tribunal de la rota, que espontáneament li conferí lo Sant Pare, Pio IX, desempenyantlo de tal manera, que fou lo que posá lo sagell á sa reputació y la principal causa que lo rey lo presentés per la mitra de Canarias lo 16 de Setembre de 1878.

Vacant al poch temps lo bisbat de Cádiz fou presentat per aquesta mitra y preconisat en lo consistori de 28 de Febrer del any següent, essent consagrat, á causa de sa amistat ab lo cardenal Moreno, en la imponent basilica metropolitana de Toledo á qual acte assistí sa apreciable familia composta en sa major part de personas de notable carrera científica y mercantil.

Lluny de sortir fallidas las esperansas que feya concebir tan jove bisbe, sobrepujaren á estas las realitats de tots los actes que portá á cap desempenyant la mitra, entre los quals figura primerament la organizació del seminari conciliar, á qual objecte sollicitá y obtingué lo concurs de una valiosa persona, menyspreuhada tal volta en nostra terra per certa gent y circumstancies que no son pas d' esmentar desde aquest lloch.

Tres segles feya que no se havia celebrat sinodo en aquella diócesis y á una indicació del senyor bisbe concorregueren tots los sacerdots hábils en lo que tingué efecte lo 15 de Febrer de 1882. De tal manera era benvolgut y respectat del clero diocesá.

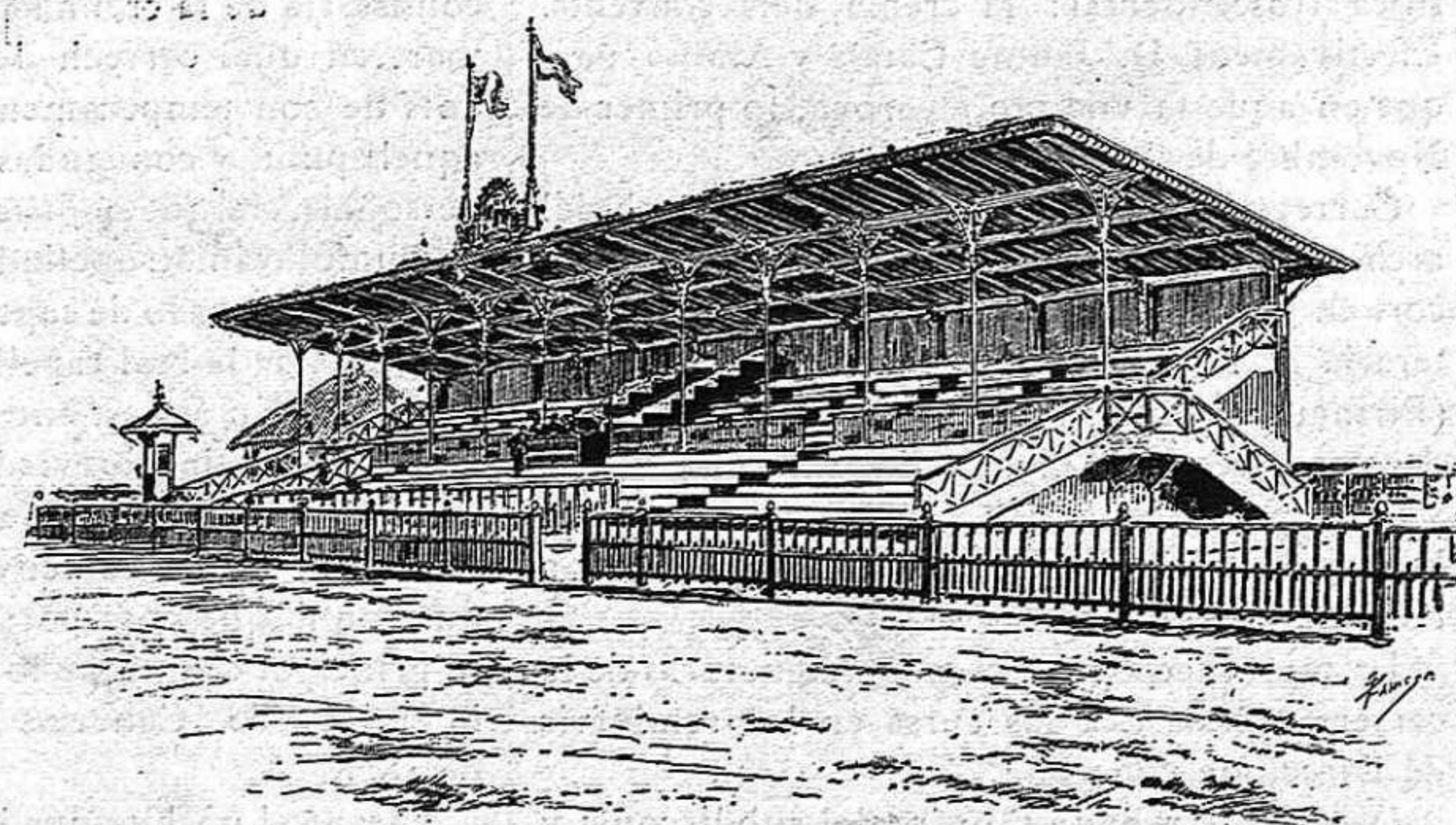
Reunint la mitra de Cádiz lo cárrech de administrador apostólich de Ceuta, fou lo primer bisbe que salvant lo bras de mar que separa las platxas andalusas de las africanas, se personá al Africa, sent festejat en Tanger principalment per Sidi Mahomet Vargas, ministre de Estat del Sultá, distingintlo y agassajantlo ab tot lo esplendor Oriental (15 Novembre de 1882).

A la mort del Excm. Arquebisbe de Sevilla, Fra Joaquim Lluch fou convidat á acceptar la mitra arquebisbal Hispalense, distinció que refusá de la mateixa manera que lo nomenament de bisbe de Barcelona fins y á tan que rebé lletra invitatoria de lo Sant Pare, la qual prengué com á mandato ineludible, proporcionantnos la satisfacció de poder contar entre nosaltres una de las primeras mitras actuals.

(1) La mitra de Cádiz te un palau en la capital y un altre en Puerto-Real.

L' HIPÓDROM DE BARCELONA

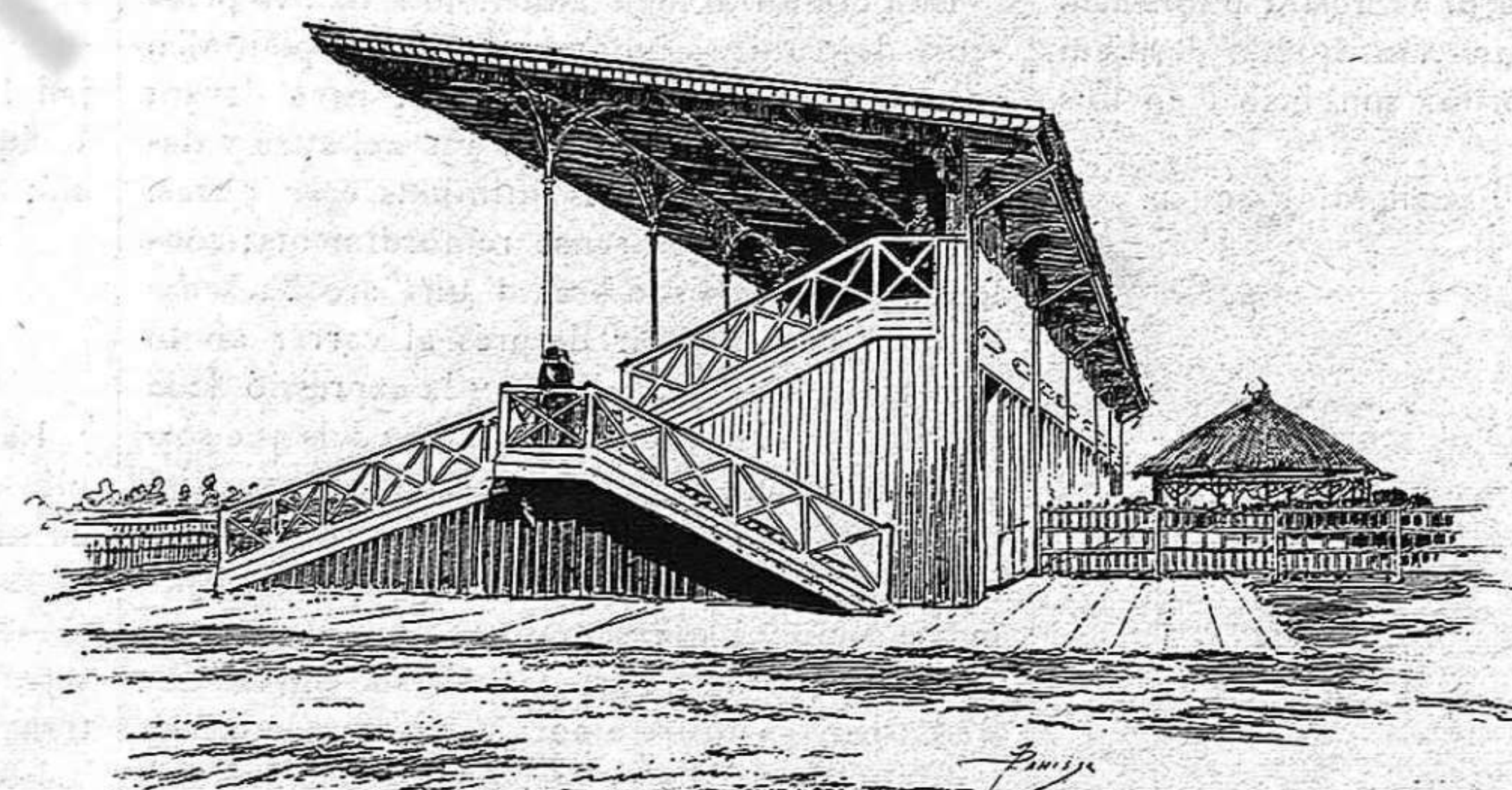
per J. Pahissa

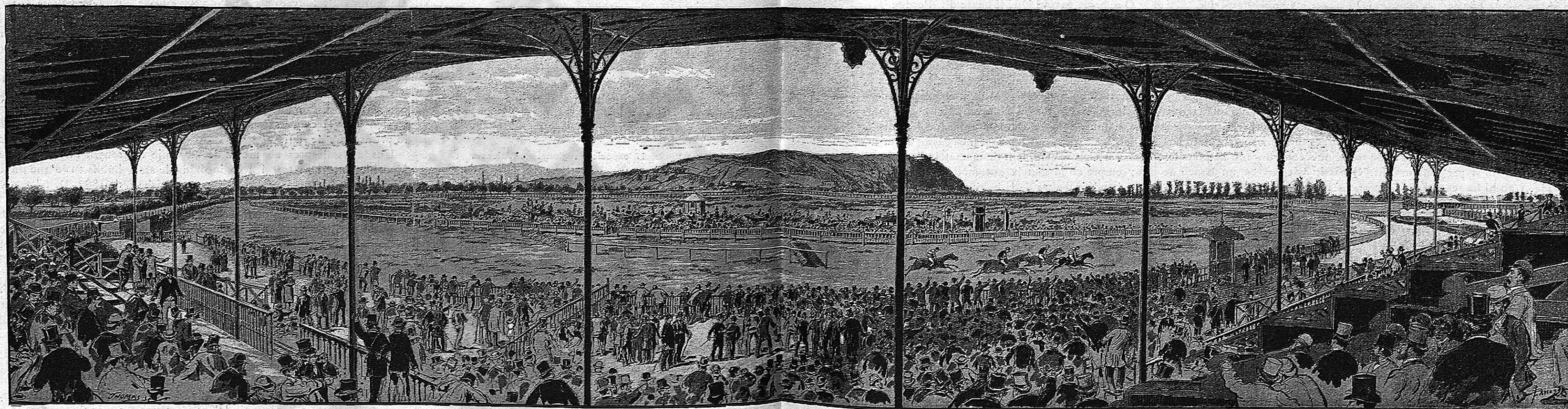
LA TRIBUNA — VISTA PRINCIPAL

JOCKEYS PREPARANTSE PERA LA CARRERA

VISTA POSTERIOR DE LA TRIBUNA — DEPENDENCIES

VISTA GENERAL DEL HIPÓDROM DESDE 'L MITX DE LA TRIBUNA

Entre altres prenyes que descollan en lo nou prelat es una de las principals lo amor á la patria y en particular á la terra que l' ha vist naxer ja que en son escut, recordant la hermita del Calvari de Arenys, santuari sempre banyat per la mar y per lo sol mentres es dia, hi té per lema: *A solis ortu usque at occasum laudabile nomen Domini*, á qual cita respon la mitat superior de dit escut, y de 'ls quartels inferiors corresponen al de Catalunya lo dret y al de Arenys de mar lo esquerra. No podem menos de recordar aquí aquesta gran frase de Ciceró: *Prima officia diis immortalibus secunda patria*.

Per lo tant gran esperansa y enhorabona deuen obtenir las lletras catalanas de patricis com lo bisbe Catalá, que ho es de noms y de fets, destinat sens dubte á deixar gloriós nom entre nosaltres y á desempenyar ab gran acert lo difícil càrrech que li es estat conferit.

Rebi la franca salutació de nostra publicació catalana y no dupti un punt que li desitjem que lo mellor éxit coróni son bisbat en tots sentits.

JOSEPH M. PASQUAL.

Arenys de mar 30 Setembre 1883.

MANUSCRIT D' UN BOIG (1)

En este mundo traidor
nada hay verdad ni mentira;
todo es segun el color
del cristal con que se mira.
CAMPAMOR.

HESTICH tancat en un manicomi.

Lo mon me creu boig y no 'n só, no; la fatalitat m' ha dut á semblarho y 'm faig la ilusió de que he perdut lo judici perque aixís visch lluny del contacte de las miserias y de las infamias d' aquesta societat civilisada que s' adula y 's traxeix á l' altra banda de las parets que me 'n separan y que al passar fregantlas se 'n aparta esparverada, com si temés que han de sortir á perseguirla las víctimas de las sevas hipocresias.

Y ab tot y que 'm conformo ab lo meu sombriu destí, no visch felís. Un dolor viu me rosegua 'l cor; un cúmulo de deshonras me desperta la ira, y la presencia de tot sér que pensa y parla me imbuheix ideas criminals, y 'm porta recorts de desventuras.

Aquí estich tancat y rezelós al mateix temps.

Fujo d' aprop dels que venen á visitarnos, perque temo sas miradas de compassió si per etzar coneixen ma passada vida, y no hi ha res que m' encoratji tant, com lo pensar que, si be involuntariament, son cómplices de ma desdita.

Sí; tots los que viuen llibres son mos enemics despiatats; tots los que 'm rodejan me mouhen á llástima.

Y com tots los pensaments que en mí brollan tenen tota l' amargor del fel, ó tota la ira de la venjansa, y per lo especial de ma naturalesa nerviosa, tot lo que dins de mí sento ho transparentan mos ulls, aixís es que seguidament tinch dessobre la vigilancia dels loqueros, d' aquets tipos sombrius é impassibles, sense entranyas ni sentiments tendres, que 's tiran demunt d' un home com se l' lensarian contra una fera pera subjectarla.

Quan veig que son rezel s' extrema, y 'm l' lensan miradas de reull y espian mos movi-

1) Treball distingit ab lo primer accésit al premi o'ert pe 'l director de la Revista Literaria en lo darrer certámen del Ateneu de Sans.

ments, ab lo seu rostre fret y dur, apretant los punys y estirant los brassos pera assegurar-se de que las forsas no 'ls hi fallarán, y ja 's decantan endevant pera cáurem dessobre, per sorpresa, me faig càrrech de sa falsa posició, penso en lo paper ridícol que desempenyan, judico per ells á tota la societat, y al veurer sas dents apretadas, los ulls sortíntlosi de las concas y aixamplárselshi lo nas, com las feras al contemplar sa presa abans de devorarla, fujo d' aprop seu rihent, rihent... com un boig, llen-sántlosi en riallas l' acibar que brega pera sortir del meu cos y que ab complacencia febrós escupiria á la cara de tots los homes!

II

Jo la estimava tan com se pot estimar.

Ella era tot lo meu anhel; jo l' hauria presa sense destruir sa ignocencia; l' amor platónich se sobreposava al amor material; però devant de Deu haviam jurat esser l' un del altre y devant dels homes nostras intimitats eran puras.

Podiam besarnos sense remordiments; confóndrens en las son bras d' una arcoba sense deshonrarnos y sortir després al carrer ab losomris de la ditxa als llabis y la expressió de la felicitat als ulls, excitant la enveja dels que sorprenian los misteris de nostra venturosa existencia.

Jo no desitjava res mes: tan sols volía estimarla sempre y que sempre ella m' estimés.

Sis anys de may turbada unió no havian refredat per res nostre amor; al contrari, era més ferm, més gran, més vehement, y com més del mon semblava era més del cel.

Haviam encés l' ara del nostre amor devant lo fantasiós altar dels mes poétichs [ideals y lo foch atiat seguidament per novas esperansas, prenia proporcions gegantinas.

Peró no era lo foch que tot ho abrusa y consumeix, no; no era l' incendi que torna cendras tot quant ab la seva forsa deyora; era la claror desitjada del sol de vida; era la llum que guia pel camí del goig virtuos; era la flama del incens que embaumava los nostres esperits.

¿M' estimas? Aquestas paraulas únicas eran l' himne del nostre amor; jo no sabia, no podia, no volia pronunciarne d' altrás.

¿M' estimas? Aixó es: ¿Estás contenta de mí? Cómpleixo tots los teus desitjos? Endevino tos pensaments? Previnch tas necessitats?

Ab aquesta frase enclouhia tot lo que pogués voler ella; tot lo que pogués esperar.

Las vespradas d' estiu las passavam en lo jardinet de la torre que com un niu de plers teniam á St. Gervasi; asseguts en un banch de pedra al costat d' un petit sortidor, qual remoreig nos aletargava; descansant ella sa hermosa testa cuberta de negra y brilladora cabellera, sobre mas espatllas; estrenyentnos las mans; confonent nostres alés que 's banyavan en la essencia de las rosas y 'ls clavells que 'ns rodejavan.

III

Al recordarho encara 'm sento sobrexcitat y m' extremeixo y tinch de deixar la ploma, perque entre 'l paper y mos pensaments s' hi interposa una tempestat de llágrimas y sanglots y es mon sentiment com lo de la enamorada esposa que sent lo trepitj dels cotxeros dels morts, que feixuchs y pesants posan los peus á terra al endúrnsen la caixa hont per sempre hi reposa 'l que no veurá may més.

Aquella felicitat es meva, meva y de ningú

més; l' he sentida, l' he gosada, no puch olvidar-la ni renegarne, y la guardo tota sancera malgrat la perversitat dels homes que m' han separat de son seno, per unas parets altas de pedra y una porta de ferro que 'ls que passen s' hi aturan pera llegirhi ab rezel: *Manicomi*.

Aquellas ditxas ningú pot robármelas, perque han nascut de mí. M' han pres las que tenian de realisarse, per la vilesa, per enveja potser.

Encara puch plorarlas, però sol, tot sol, de part de dins d' aquestas parets dobles, amagat de tothom, ab los finestrons tancats darrera 'ls ferros de la reixa, durs com lo cor dels homes y frets com lo fel dels desenganys, puig he sentit dir que 'l plor en un boig es la senyal de que no ho es, y jo vull semblarho, vull serho, pera lliurarme de la patent de llibertat que 'm donarian pera sortir d' aquest lloch y l' lensarme al abisme de las vilesas mundanas.

Trista condició la de la meva vida desditjada!

Aquí dintre la bojeria, la mort per consumció; allí fora la deshonra; lo crim!

IV

La inmensa felicitat que 'm rodejava; lo cumpliment de totas mas ilusions; lo may saciat desitj dels mateixos plers que assaboria, feyan de la meva existencia un seguit de febrósas impressions que 'm trastornavan com si de mon esperit s' anés ensenyorint una malaltia estranya.

Lo meu afany de contemplar la dona á qui havia donat lo meu nom, lo meu cor, mon esperit, rebent en cambi sas expansivas caricias, sas íntimas confidencias, sos pensaments mes amagats, me portá un desfici impossible de fer entendre las expansions del meu afany, y un dia ¡oh! cóm me 'n recordo! vegí que 'm mirava ab tanta estranyesa, que vaig quedar mut, impassible, fret devant la seva tentadora hermosura.

Aquella mirada may més se 'm ha esborrat del pensament.

Qué havia passat? Qué li havia dit? Perqué 's pintava l' assombro en sos ulls? Qué hi havia de repulsiu en ma persona, en mas paraulas, en mos actes?

Allavors no vaig saberho. Ara ho comprench.

Desde aquell moment, no pensava; las mevas accions foren instinctivas. Mirava ab fixesa alarmadora pera 'ls que 'm voltavan, sense que jo me 'n donés compte. Deya paraulas incoherents y deslligadas de sentit; dirigia mos passos acompassats, sempre caminant de la mateixa manera; sempre ab lo mateix automátich impuls d' una banda á l' altra de la habitació.

De vegadas arribavan á mas orellas paraulas carinyosas, que no las entenia, rebentlas impassible, com si de mon cor haguessen fugit tots los afectes tendres, ó com si una má invisible me l' hagués arrencat del pit.

Veya venir gent á casa, que 'm parlava y ni 'ls coneixia ni sabia lo que 'm deyan

A voltas volia fer un esfors pera retenir sas frases en lo pensament, però era inútil: no tenia memoria. No recordava res, de la mateixa manera que no sentia res. Vivía sense cor y sense cervell.

Permaneixia ensimismat horas enteras sense pronunciar una paraula.

Alló era un sufriment faltat de dolors y de queixas. Era la vida del home però subjecte á las condicions del infant que acabava de neixer.

Avuy que estich tancat aquí dintre, avuy comprench lo meu estat d' allavors.

Aquets homes que passen pel meu costat sense que en sos ulls se traslluheixi 'l pesar ni la alegria, que ni s'encanten mirant las flors ni s'embadaleixen sentint los cants dels aucells; que may fixan sos ulls al cel com si haguessen perdut totes las esperansas, ni may miran la terra per temor d'ensopegar ab las mes tristes decepcions, aquests homes son la imatge de lo que vaig ser en altre temps.

Aixó es un manicomi y tots hi estem tancats; sols que ells son boigs ara y jo ho era allavors.

v

No tenia consciencia del temps que passava. Tot s'anava succehint per un igual. La monotonia de la vida era lo meu present sempre.

Tota aquella gent que ab tanta sollicitud de primer venia, després va anarse retrayent fins que desaparegué del tot, y 'm vegí lliure de sas insistents y zelosas miradas, de las que fugia alguns cops contenint mon coratje.

També aquella dona, que contemplava com á una ombra perduda dintre 'l buyt del meu cervell, que 'm mirava tan diferent dels altres y m' apartava 'ls cabells del front, dihentme paraulas que com un eco perdut ressonavan dintre 'l meu pit, aquella dona també deixá de presentarse á mos ulls. La substituí un'altra, á qui jo no deixava may de vista. Desde que entrava fins que sortia del meu quarto li tenia la mirada assobre y algunas vegadas la increpava com si m'hagués pres algun pler, algun be. Era la única persona á qui veyá.

Aixís passá un any.

Aquella tranquil·litat en que 'm deixavan, aquell silenci que regnava aprop meu; aquell abandono, comensaren á ferme pensar sense consciencia de mi mateix, y avuy una imatge, demá un objecte, després un soroll, anaren imprimintse en mon cervell, y mogueren las fibras del meu cor, y com pedras que apilotadas una sobre altra venen á formar un edifici, ó com notas sortidas una á una d'un piano acababan per compondre una melodia, aixís mateix en mon cap, en mon cor y en mon esperit, anavan prenent forma poch á poch recorts de la vida esborrada de la meua vida.

Damunt la taula del meu quarto hi havia un llibre. Un dia vaig fixarme en son títol y l'aprenguí de memoria, pronunciantlo tarde y matí: deya *Marianela*.

L'endemá vaig fullejarlo, lo dia següent agafantlo m'asseguí prop del balcó y passant planas y planas me sorprengué 'l vespre. Al matí vinent vaig pèndrel altra vegada, y va enternirme lo dolor d'aquell sér raquílich, enamorat del cego que al tornar á la vista ni menos té una mirada de compassió per qui ha sigut per ell lo ressort de totes sas alegrias y de totes sas satisfaccions en la negra nit que 'l voltava sentint sobre sos parpres l'escalf del astre de la llum.

Mentres assaboria tot sol aquella melangiosa impressió, arribá fins á mí una dolça remor. Pareixia que l'atmosfera estés plena de murmull vibrants y adormidors.

Alló semblava un somni. Com si un sol invisible anés espargint las sombras de mon cap, s'anavan obrint pas los pensaments en lo meu cervell. Me sentia un altre. Una congoixa 'm pujava del pit al coll, y una turbonada de sentiments fins allavors apagats, lluytava pera esclarar en paraulas de tendresa y admiració y en llágrimas de goig.

En tant las armonias se feyan mes claras; la

magestat del armonium m'omplia d'anyoransa y paulatinament vaig alsarme de la poltrona ahont m'havia sorprés assentat aquella nova aurora de vida, y atret per las agradosas notas de la música que sortian d'aquell instrument, vaig acostarme á la porta de la sala ahont lo tocavan.

Estava ajustada; pera no interrompre al que en tan bona hora arrencava al inanimat moble tan sentida melodia, permanesquí dret y silencios escoltant ab creixent anhel y deixant que mos ulls vessessin sas llágrimas tan temps petrificadas en sas concas, y que tornava al seu estat líquit lo calor de la rahó y de la mes bella realitat de la existencia.

Per fi, després d'un crescendo suau y sense tranzicions subtadas, los sons s'anaren debilitant, com si 'l que 'ls treya del armonium acabés las forsas, terminant ab una nota com un suspir que 's confongué ab la quietut y 'l silenci que regnavan en lo pís.

Allavors no vaig poguer contenirme mes; tenia deliri pera desfogarme, necessitat de tornar á aquella vida de que feya tan temps estava separat.

Vaig empenyer la porta de repent y sense considerar la sorpresa que podia causar als que creyentme encara boig, me vegessin entrar curat de tan terrible malaltia, vaig penetrar en la sala, y al pegar ullada als que en ella hi havia una exclamació d'ira dita ab un crit esgarriós sortí de mos llabis.

Un home y una dona, asseguda ella devant l'armonium y ell dret al seu costat, tenian juntas sas bocas al moment d'entrar jo, assaborint la inmensa ditxa del mes voluptuos y criminal de tots los petons.

Eran la dona que havia sigut meua, y l'amich que mes interés m'havia demostrat.

vi

—¡Miserables! vaig cridar ab tot lo coratje y la rabia del que veu per sempre destruhida per lo mes vil dels lladres, com es lo furtador de la honra, la immaculesa d'un nom sempre respectable, y agafant unas estisoras que hi havia sobre una roba tirada demunt d'un silló, anava á ferir á la adúltera, que s'alsá esferehida al véurem, quan me subjectaren uns brassos nervuts y forts, ab los quals en va bregava pera desfèrmen.

Als crits d'aquella dona, comparegueren tots los vehins, que al véurem furiós no gosavan acostarse, però alentats per l'amich infame, entre tots me reduhiren á la impotencia y 'm tancaren ahont cregueren que estava segur.

—Ha sigut un arrebató de locura, sentia que deyan; pera evitar alguna desgracia, no hi há mes remey que durlo á un manicomi.—

Tots foren del mateix parer de 'ls dos infames y després, visitat per un sabi alienista, aquest corroborá la opinió general, accedint, ab totes las formalitats, á portarme á una casa de boigs.

Al sortir d'aquella casa que pera mí havia sigut cel é infern de la meua vida, no duya mes que un desitj, lo de que la adúltera tingui fins á la mort consciencia de lo que ha fet.

A mí que 'm deixin sol, tot sol aquí dintre, ahont viuré esmentant los recorts de ditxas passadas, malgrat la prevenció del mon, que allunyantme de son seno, estreny afectuos la má d'aquell amich meu y 's descubreix devant la satánica virtut de la dona que encara arrossega lo meu nom.

SIMON ALSINA Y CLOS.

LA NIT AL BOSCH

IDILI DRAMÁTICH

MÚSICA DEL MESTRE D. JOSEPH RODOREDA

PERSONATGES

LO RIU	LOS SÁLZERS
LAS ROCAS	LA ORUGA
L'ESPIADIMONIS	LAS GRANOTAS
LA VIOLETA	LAS CANYAS
RONDA DE LLUHERNAS	LOS ECOS
DOS ENAMORATS	LO ROURE
LO ROSSINYOL	LA ORENETA

L'acció se suposa en una nit de Maig; comensa poch després de pondres lo sol y s'acaba á la matinada.

ESCENA I

La misteriosa claror del sol post ilumina l'escena; apunten las estrellas. Lo bosch va callant y enfosquintse; los aucells están ajocats per las brancas.—Lo RIU atravessa 'l bosch saltant de roca en roca.

LO RIU

Ja es post, ja es post lo sol!—D'entre las canyas que tot gronxantse ombrejan món bressol, l'he vist baixar derrera las montanyas...

Benehit siga 'l sol!

Qui pot desfer la desigual carrera qu'he fet avuy, de roch en roch saltant? Qui pot tornarme á ma mansió primera?..

Lo Riu may torna arrera, lo fét no 's pot desfer.—Onas, avant!

M'ha vist lo sol neixent dalt de la serra, y 'l sol ponent m'ha vist á baix al pla; demá quan haurá dat volta á la terra, quan surti 'l sol, demá,

me veurá més ardit, més rápit qu'aré llensarme al mar y convertirme en mar, cantant ab ell á la Natura mare són himne etern que desconech encar.

Adéu siau per sempre, aspres montanyas qu'he sigut món bressol!

Per sempre adéu siau, negres entranyas qu'he desertat al apuntar lo sol!

Las Rocas entre ellas

UNA ROCA

Es boig!

ALTRA ROCA

Deixeulo anar...

ALTRA ROCA

Ditxós qui resta!

LO RIU

Més ditjós qui s'en va!

UNA ROCA

No trigará á tornar ab la tempesta! lo temps nos ho dirá.

LO RIU

Sento una forsa que m'atrau y 'm crida... es esperansa? es ambició?... no ho sé; sento allá baix, mólt lluny, vibrar la vida en dols repós qu'he de gosar també.

Veig un nou mon hont nit y dia cantan y s'adorman y encrésan y agegantan mas germanas las onas de la mar, remolinant joyosas en sas galas inmensos papallons de blancas alas que 'l vent fa caminar.

No sé si aquet nou mon l'he vist un dia ó en somnis l'ha forjat ma fantasia, però 'l conech bén bé;

ell es l'afany, es la ilusió que 'm guia... Demá, demá ho sabré!

UNA ROCA

Horrible per demés es sa existencia! Fugir, sempre fugir! estranya herencia! Sempre aquet mon quimérich que 'l atrau!...

ALTRA ROCA

Sempre aquesta cansó y prènguem paciència!

LO RIU

Adéu siau!...

LAS ROCAS

Es boig!

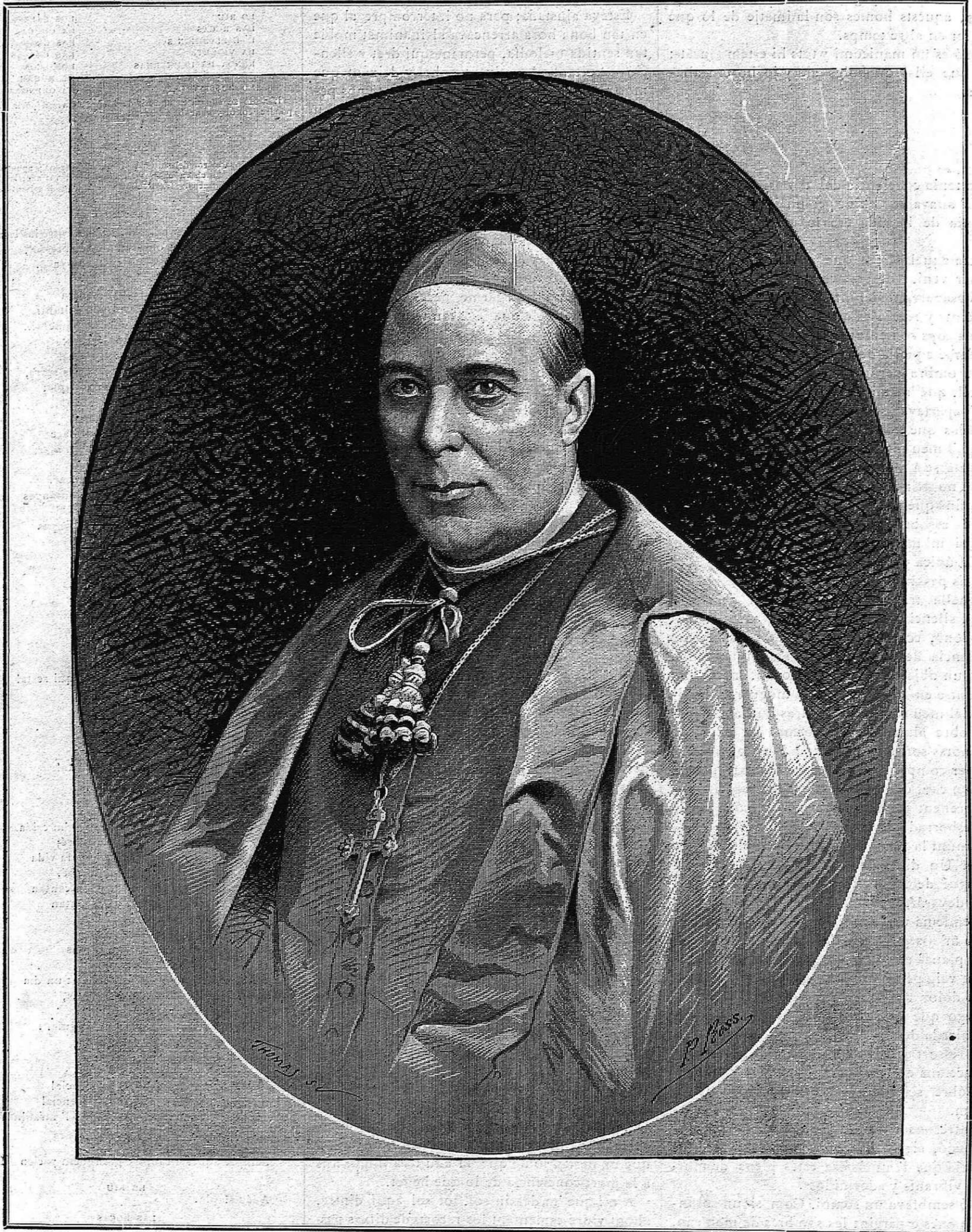
LO RIU

Adéu siau.

Salta la cascada.

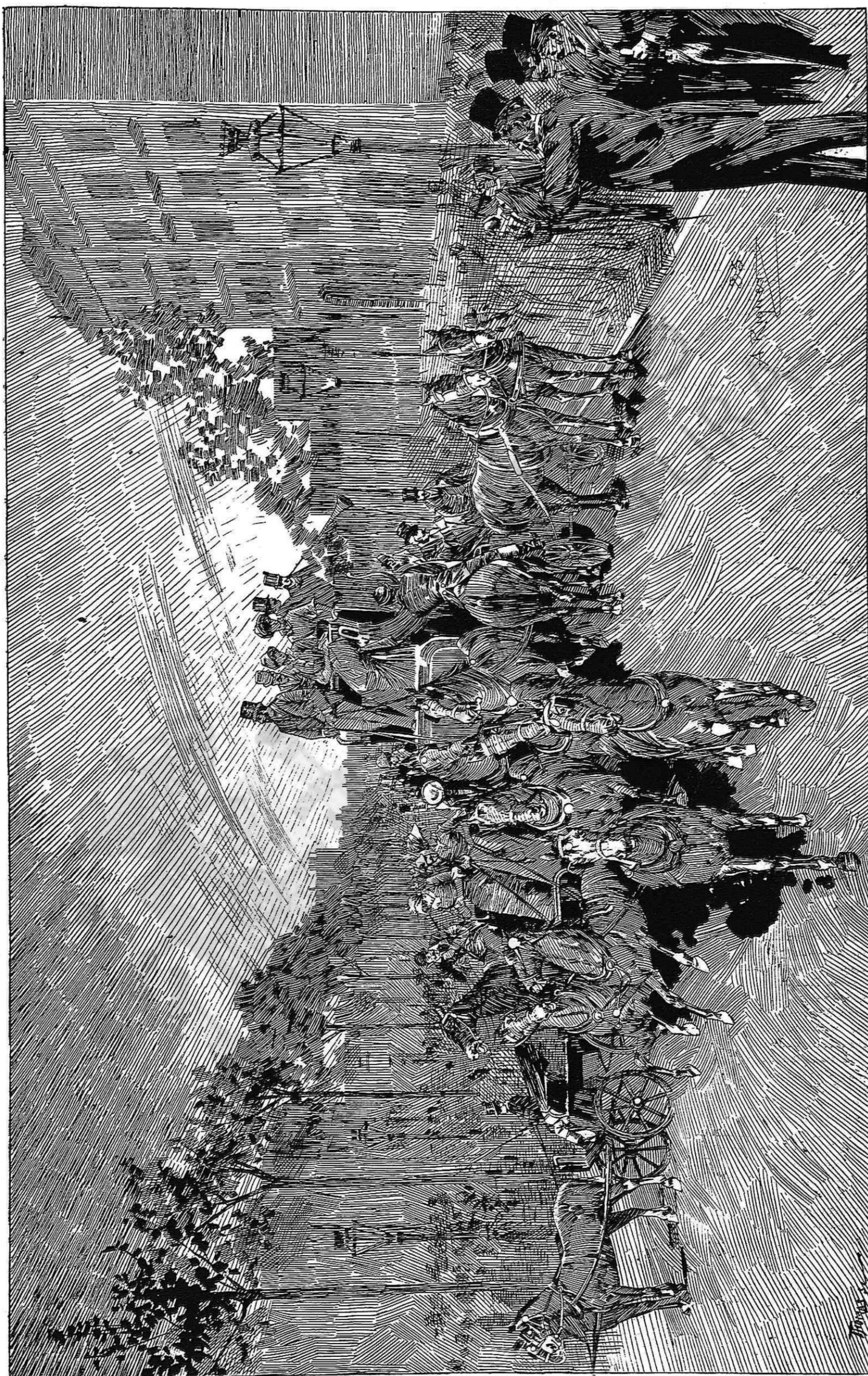
L'ESPIADIMONIS, seguintlo á ran d'aygua

Oh riu, detura ta marxa rápida! no puch seguirte ¡no corris tant!

EXCM. É ILM. SR. D. JAUME CATALÁ Y ALBOSA

BISBE DE BARCELONA

AL TORNAR DEL HIPÓDROM, PER A. DE RIQUER

la nit arriba... dormiu ab ella
fins á demá.
Dormim ab ella y han de donarnos
ab sas canturias lo són més dols
los grills que poblan las margenadas
y 'ls rossinyols.

Potser t' enganya ta fantasia;
potser la patria que buscas lluny
no vol aquesta... Oh riu, paremno!...
torném amunt!

Ah, no m' escoltas... tant que t' estimo!
Donchs ¡sus y en marxa! m' en vinch ab tu;
roda y murmura, qu' allà 'hont te paris
pararém junts.

¡No puch!... mas alas sento entorpidas...
no puch seguirte... no corris més!...
Tant que t' estimo! . T'eu era en vida
y en mort també.

Cau mort sobre l' Rru que se l' emporta.

LAS ROCAS

Es l' historia de sempre ¡estranya historia!
L' un y l' altre eran boigs,
l' un devia ser victima del altre
y ha triuñat lo més fort.

Las ROCAS esclatan en una riallada. En tant la VIOLETA, veyent
partir l' ESPADAMONIS, inclina l' cap tristement y cau d' ella una llá-
grima de rosada.

ESCENA II

Coro de LLUHERNAS que passan la ronda ab los fanalets excosos

LLUHERNAS

La nit apenas—ha estés son vel
y d' estrelletas—s' ha umplert lo cel.
Estrelletas nosaltres
som de la terra,
que vetllém per vosaltres,
fills de la serra.

Recull tas alas—¡inquiet mosquit!
l' aranya fila—tota la nit.
Mentres nostre llum clara
vegis encesa
dorm en repós ¡oh mare
Naturalesa!

S' allunyan lentament; l' escena queda una estona fosca y silen-
ciosa. Parlant baix y ab las mans enlassadas, arriban los DOS ENA-
MORATS.

ESCENA III

ELL y ELLA; la VIOLETA amagada entre l' herba

ELL

Vida méva, aquí en la tímba
baixém junts á contemplar
la cascada que 's destimba
nit y jorn sense parar.
¿No es la imatge, oh ma estimada,
d' aquet foch qu' al cor sentim?
Quanta roca atravesada!
Quantas gorjas, quant abim!
Més ¡qué hi fa! res la detura;
y penyals y abims saltant
prou s' agita, prou murmura
peró marxa sempre avant.

Fins qu' intrépida y cansada
tart ó d' hora arriba á un prat
hont la indómica cascada
torna's riu assossegat;
y én sas onas s' enmirallan
las floretas tot l' estiu
y las merlas hi devallan
tot cantant á ferhi niu.

No olvidém donchs la cascada
y esperém que més enllá
hi ha florida una planada
hont l' amor s' adormirá.

ELLA

Més tan llarga es la carrera,
tan penat es lo camí
que tal volta 'l cor espera
y 'l penar may tindrà fi.

Mentre en flor l' estiu avansa,
l' ayre es tévi y 'l cel blau,
es tan dolsa la esperansa
qu' esperant lo cor se plaü.

Qué hi fa 'l plor que 'ls parpres mulla
si 'l cor bat y 'l llabi riu!...
peró ¡y quan morint la fulla
cridará: ja es mort l' estiu?

ELL

Vindrà l' hivern! y en la plana
la boyrada soberana
tancarà l' última flor,
y xisclant, batent d' aletas
fugirán las orenetas
olvidant tot lo que mor.

Vindrà l' hivern! y á manadas
partirán remolinadas
las fullas verdas d' estiu,
y de las brancas més vellas
morts de fret caurán ab ellas
dos petitets dintre un niu.

Vindrà l' hivern! y aquells dias
en que perfums y armonias
s' haurán perdut per l' espay
nostres cors, lluny de glassarse
viurán sòls per estimarse
com no s' han estimat may.

ELLA

Segueix, segueix! tórnao á dir encara
sota la nau frondosa que 'ns ampara
temple del Criador!

En aquesta mansió sagrada y pura
no 's fan promesas, amor méu, s' hi jura;
júram etern amor.

Un sacerdot que nostras mans uneixi
com nostras cors ho son y 'ns beneheixi
sòls falta al sagrament.

Percibint lo perfum de la VIOLETA que s' obra radiosa á sos peus.

¿Sents esclatar l' incens de la Violeta?

Oh, Sacerdot d' amor, gentil floreta,
consagra 'l jurament!

Las mans dels DOS ENAMORATS s' enlassan al cullir-la y enclouen la
flor en un bés.

ESCENA IV

Los DOS ENAMORATS s' allunyan lentament; la lluna 'ls ilumina
al partir. Quan s' ha perdut lo ressó de sos passos, canta 'l Rossi-
nyol desde la branca d' un sálzer.

ROSSINYOL

Al remolí febrós
de la riuada
tremolan fochs follets
demunt de l' aygua.
En mitx de la foscor
que 'ls enmortalla,
me semblan los teus ulls,
oh bén-aymada!
Me semblan los teus ulls,
désperts encara,
mirantme desde 'l fons
de l' enramada.

LOS SÁLZERS, en veu baixa

Escoltém los séus cants maravellosos
ram perfumat de sufriments y goigs;
venerém al poeta, silenciosos,
ell es lo més ditxós entre 'ls ditxosos...

LAS ROCAS

Y 'l més boig entre 'ls boigs.

LO ROSSINYOL, reprenent son cant

Lo firmament en tant
es ple d' estrelas;
son las cansons d' amor
que 't porto fetas.
Ningú las pot contar
amiga méva,
com més ne contarás
més n' has ne veure.
Aixeca 'ls ulls al cel,
son totas tévas:
si m' estimessis més
foran més béllas.

LOS SÁLZERS

Dols trovador! Sa melodia encanta

LAS ROCAS

Sempre 'ls mateixos cants!

LOS SÁLZERS

Es lo rey dels poetas!... Canta, canta!

LAS ROCAS

Es lo rey dels farsants.

ESCENA V

Una ORUGA, á punt de crissalidarse, canta tot teixint són capoll
dintre d' un lliu

LA ORUGA

Teixim depressa, que l' estiu vola,
temps há que 'm canso de viure sóla
y arrossegar-me per llot y runa
que ni 'l sol daura ni veu la lluna.
Teixim la tela qu' en vá m' hostiga
ja 'l vent que passa, ja la formiga...
Teixim, teixim,
la feyna es llarga y el fil es prim.

Lo temps s' acosta de cobrar alas
hermosejadas ab ricas galas,
murmuradoras com lo fullatge
qu' al caure 'l dia gronxa l' oratge,
més matisadas que la floreta,
més voladoras que la oreneta...

Teixim, teixim,
la feyna es llarga y el fil es prim.

Quan vinga 'l dia pendré volada
deixant darrera la nuvolada;
sóta mas plantas veuré la terra,
crusaré boscos, la vall, la serra
ab una amiga falagadora
que may he vista y 'l cor ja adora.

Teixim, teixim,
la feyna es llarga y el fil es prim.

En la aromosa, fragant corola
de la més bella y humil viola,
pararém casa per una cria
que beneheixi la llum del dia;
fins qu' al ferirnos la neu primera
nos enmortalli la passionera.

Teixim, teixim,
la feyna es llarga y el fil es prim.

LAS ROCAS, ab rialladas sarcásticas

¿Heu sentit lo ridícul dels ridículs?
¿Heu sentit aquest átomo mesquí
parlant d' amor?... Si 'l Rossinyol ne canta
bé pot canrarme un cuch!—Los cors petits
y 'ls grans, y 'ls vells y 'ls joves, tots estiman
á lo que sembla. 'L mon es fet aixís!

Segueixen rient y murmurant en veu baixa.

ESCENA VI

Las GRANOTAS han anat surtint á flor d' aygua, y comensan á
preludiar en diferents tons. Las CANYAS las acompanyan á la
sordina.

LAS ROCAS

Calleu qu' are vé 'l riure; las granotas
s' han assentat al cor.
Calleu qu' are ve 'l bo; potser sas notas
nos tocarán al cor.
Callém que van tal volta á revelarnos
veritats qu' ignorém.

¿Potser també d' amor van á parlarnos?
que cantin y ho sabré!

LAS GRANOTAS

Contan los llabis
de 'ls nostres avis,
que 'ls rebesavis
—prudents y sabis—
veyent són poble
qu' en l' anarquía
la més innoble
se consumia,
de la llacuna
l' esbart fidel
demaná á Júpiter—al clar de lluna
un rey vingut del cel.

LAS CANYAS á la sordina

Nosaltres de memoria
d' un Rey sabém la historia,
la sóla que sabém;
tenia d' or la casa,
xiulém!
y las orellas d' ase.
xiulém!
Faula ó nó la cantarém.

LAS GRANOTAS reprenent

Déu va escoltarnos,
va compadirnos,
y un Rey va darnos
per redimirnos;
rey que 'ns apena,
rey que 'ns domina,
que 'ns encadena,
que 'ns assessina.
Tu 'ns agarrotas
ab dura lley!

Cantém al déspota!—cantém, granotas!
l' Amor es nostre Rey!

LAS CANYAS

Nosaltres de memoria
d' un Rey sabém la historia,
la sóla que sabém;
tenia d' or la casa,
xiulém!
y las orellas d' ase.
xiulém!
Faula ó nó la cantarém.

LOS ECOS desde las fondaladas
Remors del bosch, dormiu!
grat es quan l' auba riu
y al fons del bosch tot canta y remoreja,
jugar ab lo xiuxiu
del vent que barboteja
y ab lo clamor desenfrenat del riu.
Remors del bosch, dormiu!
Remors del bosch, callau!
grat es quan lo sol cau
y en l' ombra de la nit lo bosch reposa,
dormir en dolsa pau
com dorm la flor mitx closa,
com dormen los estels en lo cel blau...
Remors del bosch, callau!
Tot calla; lo cel comensa á clarejar y apunta l' estrella del dia.

ESCENA VII

LO ROURE

S' allunyan las tenebras; la rosada
de son dols somni á cada flor sacut.
Una nit mes, una altre nit passada,
un dia més viscut!

Ab la pau de la nit, una per una
s' han clos las flors y 'ls nius han enmudit;
cants de repós ha recullit la lluna,
himnes d' amor la nit.

Tothom cántichs ó planys á la nit dona
segons gosa ó sofreix;
tothom canta com sent, tothom entona
lo cant de sí mateix.

Y entre 'l concert d' amor, entre la historia
del dia qu' ha finit,
ningú ha tingut un cántich per memoria
d' aquell qu' ha sucumbit.

Ahir fresca y galana, á la voreta
de món tronch arrugat,
perfumava á la selva la Violeta
ab son perfum sagrat.

Mes tart una parella enamorada
vingué jurant amarse eternament
y la Viola, arrencada,
entre sos llabis se cloqué abrusada
sellant són jurament.

Víctima del amor! ahir cantavan
tón perfum los aucells,
ahir los papallons te festejavan,
ahir tots t' admiravan...
avuy, de tu s' han olvidat tots ells.

LAS ROCAS

¿Com pot deixar recorts una existencia
tan inútil y bréu?
Al esclatar va malgastar sa essencia
—era l' ofici séu.

Algú se 'n va adonar—gracias encare;
va morir en un bés...
—cap altre flor ha esperat més, fins are;
¿ha mort? no 'n parlém més.

ESCENA VIII

Comensa á apuntar l' auba.—Una ORENETA qu' ha arribat á collir
fang per són niu, tantost acaban de parlar las ROCAS canta dirigitse al ROURE.

LA ORENETA

Quan m' ha despertat
l' aura matinera,
sóta de món niu
s' ha obert la finestra
de la cambra hont dorm,
hont dorm una verge.

La verge ha mirat
lo cel y la terra,
y al veure las flors
badadas apenas
y 'ls aucells volar
y las planas verdas,
cayent de genolls
devant la finestra
obra un llibre sant
y á pregar comensa.

A mitxa oració
—la oració primera—
del llibre ha caygut
una Violeta;
la verge la cull,
posa 'l llibre en terra...
la oració que fa
ja no es la mateixa.

De sos ulls de cel
han brollat dos perlas:
al tocar la flor
la flor s' es oberta.

Y al dir—¡sempre! baix
á la Violeta,
la flor, morta y tot,
ha murmurat: ¡sempre!

Pregantli ab fervor
ha quedat la verge,
y 'l llibre sagrat
olvidat en terra,
prou li mostra obert
la oració primera...
la oració que fa
ja no es la mateixa.

La ORENETA parteix cantant alegrement.

ESCENA IX

Lo Sol apareix; tots los remors del bosch se despertan y 's fonen en un
torrent d' armonia. Lo ROURE estenen sas brancas, esclama:

LO ROURE

Jo 't benehesch, Amor! en tu, radiosa
miro l' Eternitat;
tu vius y viurás sempre, flama hermosa,
desitx may apagat.
Tu tornarás müller á la fadrina
y mare á la muller,
y á la mare padrina...
y eternament renovarás ton ser.

LO RIU precipitant sa marxa

Veig un nou mon hont nit y dia cantan
y s' adorman y encrespan y agegantan
mas germanas las onas de la mar,
remolinant joyosas en sas galas
inmensos papallons de blancas alas
que 'l vent fa caminar.

No sé si aquet mon nou l' he vist un dia
ó en somnis l' ha forjat ma fantasía,
peró 'l conech bèn bé:
ell es l' afany, es la ilusió qu' m guia...
Demá, demá ho sabré!

UNA ROCA

Vella cansó!

ALTRE ROCA

Tan vella com la terra!
No 'n sap cap més!

ALTRA ROCA

Comensa á ser pesat.

LO RIU

M' ha vist lo sol naixent dalt de la serra,
la tarde me 'n veurá bèn allunyat.
Adéu siau!

ROCAS

Es boig!

LO BOSCH

Hi ha Eternitat!

APELES MESTRES.

L' APLECH DE MONGARRE (1)

Mongarre, 15 Agost 1883.

CARÍSSIM Jaume: Dia de doble festa ha sigut
per mí lo de la Assumpció, que acabo
de passar en est devot Santuari, desconegut per
molts catalans y casi bé sostingut pe 'ls france-
sos, y no puch deixar de dirten quatre mots.

Mongarre está situat entre la Vall de Aran y
la de Aneu, es continuació del pla de Beret,
hont solen peixer á últims de la primavera
60,000 caps de bestiar, y més notable encara
per dar naixement al Garona y al Noguera,
que separantse en son bressol s' en van á regar
tan distints paisos. Aquest conduheix á l' her-
mitatge y al poble á que ha donat nom, lo més
alterós del Pirineu. Poques hermites conech
més ben situades; prats de color d' esmaragda
y blats encara verds com ells la voltan per tots
cantons, fins á les pinedes que baixan desde 'l

1) Copiem de *La Veu del Montserrat* aquesta carta que Mossen
Verdaguer escrigué á son amic lo canonge Collell, y qu' es un her-
més quadro de costums del Pirineu.

cim de les dues branques de serra que la abri-
gan per nort y mitxdia.

Entre las dotze y una de la tarde d' ahir co-
mensaren á véures baixar dels ports la gent de
l' altra banda del Pirineu que son los que casi
per complet fan l' aplech. Los pastors se co-
breixen lo cap ab un com solideo de drap blau,
que adornan de vegades ab un brot d' herba:
vesteixen tricot blanquinós ab ribet negre y
duhen esclops ab una enorme punta cap amunt.
Los pagesos van ab trajo de burell ó blau,
desde la boyna fins als amples pantalons, por-
tan sabates grosses y ben ferrades y un bastó
llarguíssim que saben rebatre quan los convé.
Algunes barretines vermellejan entre les boy-
nes y 'ls casquets y entre elles alguna de llar-
guíssima plegada ab dos dobles al cim del cap.

Les dones van vestides ab robes virolades,
com en tot país senzill, y les franceses se dis-
tingeixen de les espanyoles per lo mocador en-
rotllat al cap á manera de capsana. Les de Ma-
malé usan un trajo verament d' etat mitjana:
vestit negrench y esporret ab devantal groch,
nuat ab llargues y amples cintes del mateix co-
lor, corbata senzilla blanquinosa y florejada,
una caputxeta molt petita al cap que 'ls cau
poch més avall del coll y damunt una especie
de cofia vermella. Les dones compareixen ab
lo cistell al bras, los homes duhen la berena
penjada al bastó.

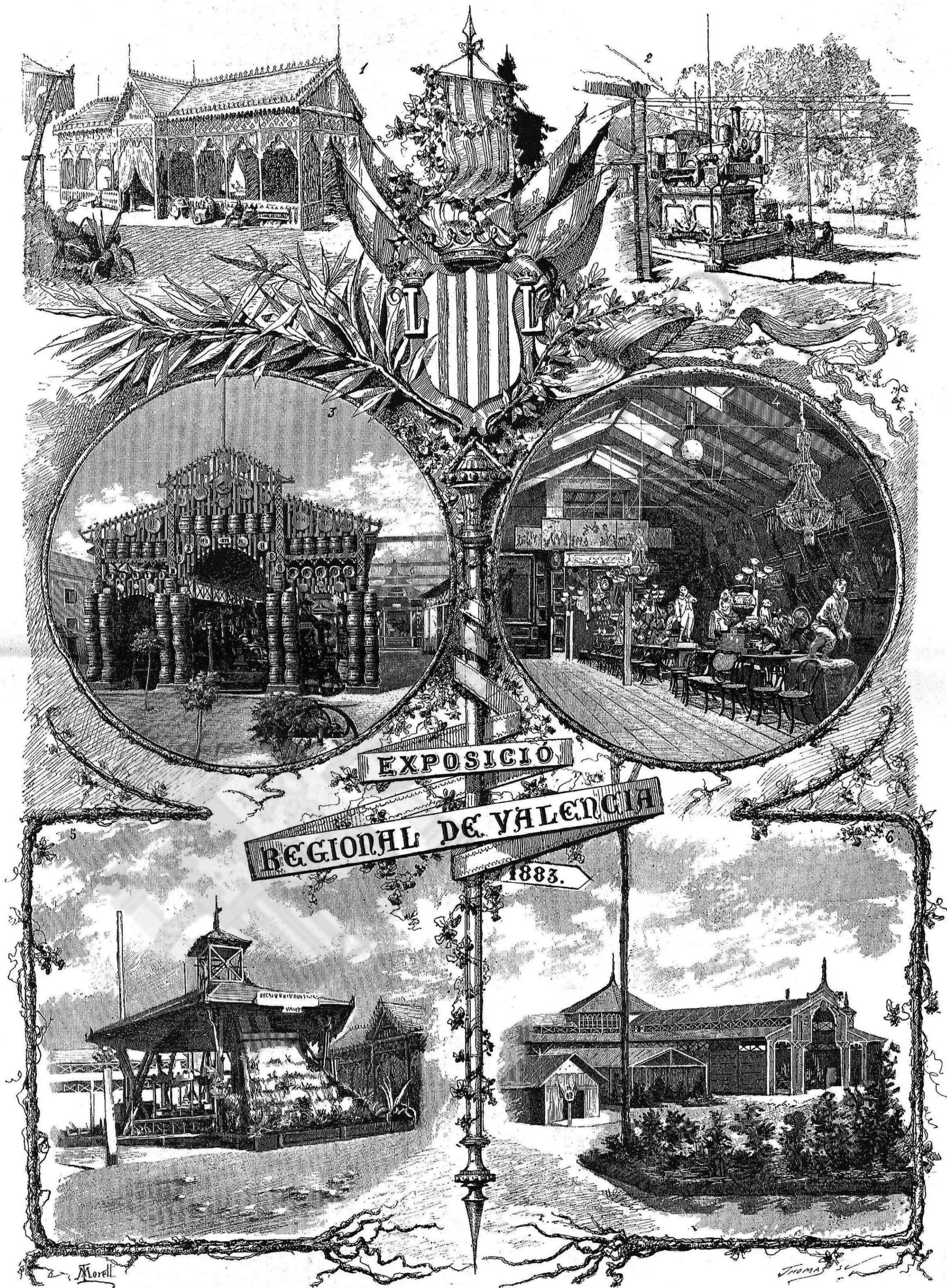
De bona arribada van á visitar sa virginal
Patrona y després al reverent Administrador,
que 'ls reb á la porta de la rectoria davant una
taula coberta ab un drap vermell. Qui li enco-
mana una missa, qui li dona una almoyna per
la Verge, un li fa ofrena d' un gros formatge
(n' hi he vist pesar de 29 lliures), l' altre una
ovella ó un crestó que mena á remolch per una
banya. Per cada almoyna se 'ls dona una me-
sura de vi; present que á algú li semblarà es-
trany, no sabent que venen de passar lo port
per llarch y dolent camí, en lo fort de la es-
tuada.

Se cantan després les vespres solemnement y
's va á acompanyar la Verge per aquella Vall
hermosa, mostrantla als pastors y pagesos que
s' hi encomanan, als boscos que la ombrejan,
als prats que reflloreixen per oferirli millor ca-
tifa, á les montanyes verdes y al cel asserenat.
¿Cóm ressona de pineda en pineda l' hymne
Ave Maris Stella! Cóm responen lo riu y la
boscuria ab sos remors, los aucells ab sos cán-
tichs y la naturalesa tota ab batements d' ale-
gría, com si li tornás á eixir lo sol! La santa
Imatge visita 'l padró ahont fa segles un bou
la descobrí y s' en torna en triomf á la capella.

A la nit á les dones se 'ls permet, á falta de
cambres, quedarse en lo temple, que fan res-
sonar fins á altes hores, ab hymnes y cántichs
á la Reyna dels Angels. Moltes passen la nit
en oració, adorant sovint una imatge de la
Verge que 's deixa vora 'l presbiteri, pujant á
genollons á ses plantes desde 'l cancell de la
porta forana.

A trench d' alba se diu missa, combregant en
ella casi tothom y com un aixam d' abelles al
sortir en aquella hora del rusch, s' en van,
quiscú per son cantó, girantse encara desde les
serres per despedirse una vegada més de sa Pa-
trona de Mongarre, que no veurán fins al any
que vé.

Jo, encara que no m' en sé anar, no trigaré á
despedírmem també, mes ¿hi tornaré l' any que
vé? ¿Podré tornarhi may més? no ho sé! mes lo
cor me diu que tornaré á veure á aquells fer-
vorosos pagesos y pastors del cor del Pirineu,
sinó en l' aplech de Mongarre, que dura sols
un dia, en altre gloriós aplech que no ha de
acabarse may, á les plantes nó de l' imatge sinó

1. Instalació de la fundició de Malabouche. Maquinaria. — 2. Instalació de la Companyia dels ferrocarrils d'Almansa á Valencia y Tarragona. Primera locomotora que recorregué per lo regne de Valencia. — 3. Instalació de la casa Martinez hermanos. Boteria. — 4. Interior del pabelló de Bellas Arts. — 5. Instalació de la fundició Vengut. Máquina pera elevació d' ayguas. — 6. Aspecte de la rotonda y galerías centrals.

(De fotografias d' Antoni Garcia)

de la vera, única soberana Reyna dels Angels y dels homes.

No obstant de que ma carta llargueja, no vull deixar de contarte un cas que he sabut del Reverent Rector de aquest Santuari. Dia de Sant Tomas de 1808 uns pabuetayres havian fet nit á Mongarre. De bon matí sentiren tocar á missa; uns tenian son, altres jugavan y bebian; de divuyt que eran, quatre solament assistiren al Sant Sacrifici. Una estona després sortiren per anar á passar lo port d'Orla, quan cau de la montanya de má esquerra un *sobre-neu* ó esllavissada de neu, que 'ls colgá y ofegá á tots, méns los quatre afortunats que havian anat á missa.

Altres coses te contaria d'est Santuari; mes, com veus, lo paper m' escasseja y 'l temps també. Teu en Jesús y María.

JASCINTO VERDAGUER, *Pbre.*

HIPODROM DE BARCELONA

CARRERAS DE 1883

DECIDIDAMENT havem entrat en la época de las grans innovacions. Los avensos moderns portan en sas entranyas una forsa expansiva quals darreras conseqüencias malament poden calcularse, fan barrejar los pobles, y després de cambiar los productes de la industria, los avensaments de la mecánica, los progressos de la ciencia, las manifestacions del art, arriban fins á demanar carta de nacionalitat pera jochs y diversions que sols coneixiam ab lo passaport de distraccions extranyas. Tal acaba de succehir entre nosaltres ab las carreras de cavalls, que 'ns venen de Fransa, ahont també foren importadas desde son país natal, la Inglaterra.

Tenen las carreras tres aspectes, baix los quals las examinarém ab brevetat. En primer terme tothom s' acorda á dir que produheixen lo desenrotll de la cria cavallar. Si per tal s' entén lo foment dels animals de carreras, no hi ha cap dubte; més si 's suposa que 'ls hipódroms influeixen en lo millorament dels cavalls destinats á satisfèr las necessitats de la indústria ó de la agricultura ó del mateix servey de cotxes en las vilas, francament fem nostras reservas avans de reconeixer tals ventatjas. Basti dir qu' ajudan lo millorament de las rasses de cavalls de luxo, y ab aixó ja tenim prou materia pera nostras alabansas.

Además las carreras son, en pobles acostumats á efectuarlas regularment, dias de festa per tothom, en particular per lo baix poble, que bé 'ls necessita perque son festas especials donadas á la gent de treball, que troba motius bastants pera sortir de las vilas y anar al camp, al ayre, á la llum, y en los amples *lawns* extén son berenar y reuneix en cercle tota la familia, sentada damunt l' herba. Desitjem que tal costum s' extenguí també entre nosaltres y será un nou benefici que 's deurá á las carreras.

Finalment entra la part del joch, á que 'ls concurrents als hipódroms solen entregarse fent postas á favor de determinats cavalls. Mes confessém que no havem vingut á escriure eixa revista en tó de moralistas y que no sortiran de nostra ploma ampulosas frases contra 'l joch. A las carreras, com fora d' ellas, juga qui vol y qui vol se distreu admirablement sens necessitat d' aqueix incentiu; y además la moderació qu' aqueix any s' ha observat en las postas fetas durant los tres dias de corregudas pot molt bé ésser una garantia de que tal costum no s' extindrà fins á convertirse en vici. Esperém al menys qu' aixís succeheixi.

Construhí l' hipódrom de Barcelona una companyia francesa, protegida per la Societat catalana de foment de la cria cavallar, y escullí per siti las amplas paradas que s' extenen sota Montjuich, desde 'l lloch per ahont passa 'l ferro-carril de Vilanova fins á la mar. Lo terreno es molt baix y per conseqüencia humit y salitrós, per lo qual no hi ha herba en las pistas y 'l *lawn* es simplement un camp de jonchs. Tenim entés que ja 's prová de millorar las condiciones del siti, mes l' únich remey que segons nostre judici podria aplicarse, fora extenderhi un poch de terra vegetal y posarhi herba ja nascuda en altra part, per l' estil de las plantacions que 's fan en los jardins inglesos.

Pera acomodar lo públich se situaren barres dintre de la pista y provisionalment se marcá ab una corda lo límit de cavallers y de caruatjes. Es necessari, y bé ho prová l' escándol ocorregut ab alguns militars lo diumenje darrer, que definitivament se colouí en lo siti degut una segona barrera interior.

Devant eixas vallas s' ha construhit una gran tribuna, de forma elegant y que respón al objecte á que está destinada. Té tres divisions interiors ó sigui la barrera de vint pessetas en la qual hi ha una subdivisió pera 'ls membres de la Societat del foment cavallar, la tribuna oficial destinada á las Autoritats y la tribuna de cinch pessetas. Aquesta darrera ha resultat ésser petita á causa de la gran quantitat de gent que allí concurría, sent molts los que, especialment en la tercera carrera no trobaren cadira pera sentarse. Devant de las tribunas fá falta que 's construheixi un entarimat, segons s' estila en tots los hipódroms.

Los demás edificis necessaris per eixa classe d' espectacles, están ben distribuïts. Las quadras poden acomodar pochos cavalls. L' administració, reservat de senyoras, pesatje, restaurant y apartat de postas se troban sota las tribunas, y tot al costat es despejat, ample, cómodo pera la multitud que per allí circula.

Durant los tres dias s' adornaren la pista y 'ls edificis del hipódrom ab banderas francesas y espanyolas, mes fou la tal decoració molt magre, ja que no arribavan los pals á duas dotzenas.

Y ara 'ns toca manifestar que las carreras foren un veritable *succès*, contra la opinió general que no suposava al públich barceloní ab bastanta paciència per anar á passar allí las tardes. En los tres dias y especialment en lo diumenje, fou inmensa la concurrència de personas de totes classes, gran lo número de cavallers, mes gran encara la de cotxes, molts de luxo y gust, qu' anaren á situarse en la plassa. Y de l' assistència de noyas no 'n parlem, perque si volguessim citar noms y vestits y descriure aquellas hermosas caras qu' allí vegegrem, no acabariam may. Ellas foren lo torment de més d' un badoch en las tribunas, ellas las animaren ab sa gracia, ellas solas las omplian ab sos encants. ¡Si semblava qu' al cel feyan festa y 'ls àngels baixaren á donar una volta per l' hipódrom!

Stop, old boy, and dont mention it, com diuen los yankees y torném al assumpto. Considerable fou lo número de cavalls que foren registrats ó *entrats* pera las diferents carreras, no baixant de vuytanta los que vingueren á Barcelona ab tal objecte. D' ells tan sols uns divuyt ó vint eran de pura rassa inglesa; cap de pura rassa espanyola, y la casi totalitat creuhats d' inglés, espanyol y árabe. Per aqueixa causa de las catorze carreras que s' efectuaren durant los tres dias sols n' hi hagué una sola pera cavalls purs. Las demás se donaren entre cavalls de dos ó tres y més anys, equilibrantlos segons las

sevas forsas ab pés que se 'ls afeigia á la sella. Aqueixa operació reb lo nom de *handicap*, paraula qu' encara no ha arribat á ésser entesa per la majoria del públich. ¡Si fins l' apreciable redactor d' un diari donava l' altra dia lo nom de *handicap* á un dels senyors jutjes!

Lo nom de vuytanta y un cavalls fou registrat en lo programa oficial de las carreras que s' efectuaren los dias 25, 27 y 30 de Setembre; d' ells no 's presentaren tots en la pista, y sols obtingueren premi com primers y segons disset cavalls. No entra en nostre propòsit fer la ressenya detallada de las carreras, ja que la premsa local publicá revistas bastant completas de quant ocorregué en ellas. Falta, sí, fer un treball de condensació, que reasumirém en pocas paraulas.

CAVALLS QU' ARRIBAREN PRIMERS

<i>Príncipe,</i>	propietari	Garvey,	tres vegadas.
<i>Avencer II,</i>	»	Ruiz Sanchez,	duas »
<i>Convalescent,</i>	»	Villamejor,	» »
<i>Limon,</i>	»	Aladro,	una »
<i>Barcelonés,</i>	»	Diez,	» »
<i>Felicien,</i>	»	Espous,	» »
<i>Pimpette,</i>	»	Espous,	» »
<i>Broadside,</i>	»	Garvey,	» »
<i>Argonne,</i>	»	Guilhou,	» »
<i>Manouche,</i>	»	Larroquette,	» »

CAVALLS QU' ARRIBAREN SEGONS

<i>Limon,</i>	propietari	Aladro,	duas vegadas.
<i>Carcelero,</i>	»	Ruiz Sanchez,	» »
<i>Courtisane,</i>	»	Guilhou,	» »
<i>Lucera,</i>	»	Aladro,	una »
<i>Felicien,</i>	»	Espous,	» »
<i>Velilla,</i>	»	Fernan Nuñez,	» »
<i>Broadside,</i>	»	Garvey,	» »
<i>Argonne,</i>	»	Guilhou,	» »
<i>Republic,</i>	»	Martin,	» »
<i>Picador,</i>	»	Davies,	» »
<i>Paulat,</i>	»	Torrance,	» »

Respecte al temps empleat per los cavalls en las diferents carreras, devém fér notar que hi hagué un desgavell en la Societat del Hipódrom, quals membres no cregueren oportú ferlo marcar per los jutjes d' arribada. Aixó fou causa de que en lo primer dia los *reporters* dels diaris se trobessin sorpresos y que després decidissin alguns pèndrerlo ab l' exactitut que podian esperar de sos rellotjes. Lo següent es lo resultat trobat:

Una	carrera de 2,400 metres,	2 minuts,	45 segons.
»	» de 2,000	» 2	» 25 »
»	» de 1,800	» 2	» 12 »
Duas	» de 1,500	» 1	» 45 »
		y 1	» 40 »
Una	» de 900	» 1	» 05 »
»	» de 800	» 1	» 00 »

Las duas carreras de salts ó siguin *steeple-chases*, donaren lo resultat següent:

Una	carrera de 3,400 metres,	4 minuts,	25 segons.
»	» de 3,000	» 3	» 05 »

Los premis foren considerables, devém notar que 'n presentaren la Societat de foment de la cria cavallar, l' Ajuntament de Barcelona, lo districte de Sans, las diferents companyias de ferro-carrils, la vila de Gracia, lo ministeri de Foment, S. M. lo rey, la ciutat de Sevilla y otras corporacions, lo qual bé prova que en los moments actuals hi ha en nostre país un decidit moviment á favor d' aqueix nou espectacle.

Desitjem que s' arrelí, que resultin falsos los vaticinis fets per algun diari de que prompte 'ls hipódroms quedarán deserts. Nostres vots son en contra y celebrarem que las masses del poble prenguin aquellas tardes de carreras com moments de goig y d' expansió al camp y al ayre.

JOLLY BILL.

LA EXPOSICIÓ REGIONAL
DE
VALENCIA

Sr. Director de LA IL·LUSTRACIÓ CATALANA

Referir á vostés les festes y solemnitats de les fires valencianes, li vaig prometre parlarli altre dia de la Exposició Regional, y vull complirli la paraula. Be ho mereix aquest concurs, hu dels mes importants celebrats en Espanya, y que deuría ser més visitat. No ha hagut acert en la época de obrir la Exposició: si se hagués inaugurat en la primavera, quan tan bella está nostra ciutat, haurien vengut molts forasters á vórela; en Joliol la calor els assusta. Però la Exposició encara está oberta, y no se tancarà fins á mitat d' Octubre; ha passat lo rigor del estiu, y es hora de vindre á Valencia, encara que no més sia pera estudiar els progressos que la present Exposició regional publica y demostra.

Está molt ben instalada en l' antich Jardí del Real, históric jardí, que va perteneixer als reys moros, y hont els monarques aragonesos edificaren després lo sumptuós palau, que 'ls servia de residència real sempre qu' estaven en Valencia. Lo palau fou destruït quan la guerra del francés, perque 's cregué que per sa posició, fora de la ciutat y molt pròxim á ella, podria servir al exércit sitiador pera ferse fort. Les ruïnes del palau formaren una montanyeta que se va cubrir de verts pins, y el jardí seguí en poder del Patrimoni de la Corona, que l' ha cedit á la provincia pera establir una Escola de Agricultura.

Allí, entre 'ls pintoreschs bosquets y les ombrívols arbredes, aprofitant els edificis existents y construhintne altres de fusta ó de mampostería, se ha establida l' Exposició en ses tres seccions Agrícola, Industrial y Artística. No forma un cos d' edificació grandiosa; presenta disseminats sos pavellons, galeries y kioskos entre grupos de verdura, lo qual fa caminar al visitant de sorpresa en sorpresa, y dificulta molt la descripció. Renuncie, puix, á donarli exacta idea del pla y distribució del local, contentantme en fer algunes indicacions sobre lo més notable de aquest concurs.

Les edificacions principals son les dos que se han nomenat *Galeries centrals*. Estes galeries son construccions de fusta, que tenen forma de creu y en lo mitg una gran rotunda molt elevada. La de la má dreta está destinada als productes mes fins de la industria fabril, teixits de totes classes, mobles, trages, cerámica, abaniquería, etc., etc. La de la má esquerra está consagrada mes especialment á les ferramentes y aparatos de les industries mecániques, y en ellas se veuen tota classe de máquines, moltes d' elles en moviment.

Esta part de la Exposició es de les més interessants, puix es notable el desarrollo que en pochi anys ha prés en Valencia la construcció de tota especie de maquinaria, tant la que se aplica á les industries agrícoles com á les fabrils. Les principals fundicions han fet instal·lacions especials, y son dignes de véures la de Vengut, que derrama una cascada d' aygua, ab gran goig dels llauradors que la visiten; la de Malabouche; la de la Primitiva valenciana, y algunes altres. Un gran estany, perteneixent al antich palau, dona aygua á les máquines de vapor que mouhen diferents aparatos.

En materia agrícola, lo més important es la secció vinícola, que té un gran pavelló, hont están vistosamente colocats milers de botelles. Los pobles de Chest, Chiva y Sagunto han fet instal·lacions especials de molt gust. L' Ajuntament de Valencia ha construhit una especie de Palau-de-flors, que pareix obra de fades, y en lo qual presenta les millors plantes dels jardins públichs. Los jardineros y les floristes tenen també lo seu pavelló, ab jardí, estufa y umbrácul.

Seria una relació llarga y pesada, si haguera de enumerar una per una totes les instal·lacions que convertixen en agradable laberint l' antich Jardí del Real. Recordant ronegament les mes notables, citaré el interessant pavelló del Arsenal de Cartagena, en el que s' encontra tot lo que 's fabrica en aquell gran centre de la industria naval; el del *Casino industrial*, dedicat als productes fabrils de sos numerosos socis; el de la fábrika Nolla, que presenta els seus celebrats *mosaicos*, allí mateix elaborats per destres operaris; el de la fábrika de gas del marqués de Campo, que es un Palau-de-llum, digne de les Mil-y-una-nits; els dels dos hospicis, Casa de Beneficencia y Casa de Misericordia, que esponen los treballs dels seus asilats; el de la Universitat, hont se pot apreciar l' excellent material de ensenyansa que té lo primer dels nostres establiments académichs; el de la polida caseta de fusta ratllada, portada de Noruega, pera exhibir articles de aquell llunyá país; els de pianos de Bernareggi, Gomez, Carreras y altres fabricants; el dels tallers de la Societat dels ferro-carrils de Valencia á Almansa y Tarragona, que ha portat á la Exposició la primera locomotora que va correr per terra valenciana, y ademés, los productes millors de s' actual fabricació; y altres y altres que escapen ara á ma memoria.

Com LA IL·LUSTRACIÓ CATALANA es un periódich especialment artístich, més que en les seccions agrícoles é industrials, dech fixarme en el Pavelló de Belles-Arts, que té un edifici, obrat aposta de rajola, pera major seguritat de les obres espostes. Consta aquest pavelló d' un cos central y dos estenses ales. El saló central, en mitg del qual se veu lo modelo en guix de la estátua de bronze de Lluís Vives, feta pera la Universitat per l' escultor Aixa, está destinat á les obres que fan en les aules los deixebles de nostra escola de Belles-Arts. Dels dos grans salons laterals, l' un corresponent al art retrospectiu y conté gran riquesa de objectes preciosos, llibres y manuscrits, armas, joyes, mobles, robes, pintures, monedes, etc.; y l' altre al art actual, hont presenten ses obres la major part dels artistes valencians.

No es esta exposició tan completa que done cabal idea de lo molt que val avuy la escola valenciana de pintura; alguns excelents pintors brillen per sa ausencia, com se sol dir, però basten els que hi han acudit al concurs pera demostrar que no decau l' art pictóric en la patria de Juanes y Ribera. Noménaré als que ocupen els primers llochs, á nostres artistes mes inspirats.

Emili Sala: ha portat á la Exposició un quadro que fou molt celebrat en Madrid, y que anomena *La vall de llágrimas*. Representa á una jove pagesa en mitg del bosch, portant á la esquena el cadavre de sa mare; obra atrevida, de un naturalisme que fa viva impressió. També es molt notable el retrato de cos sanser, del poeta Campoamor, en lo qual ha vensut grans dificultats.

Martinez Cubells, el afamat restaurador del quadro de St. Antoni, de Murillo: presenta alguns retratos de singular mérit, y la *Tornada*

del Torneig, obra molt bella, premiada en una de les Exposicions de Madrid.

Antoni Gomar, l' original paisagista, que té en son pinzell tots los raigs del sol, nos fa admirar dos magnífichs paisatges, presos de Granada y la coronada vila.

Monleon, el gran marinista, exhibix dos quadros de marina, tan bons com tots los seus: en l' un d' ells (el que més agrada) la mar está tranquila com un espill; l' altre representa una borrasca.

Estos quatre pintors de cap-de-brot, encara que son valencians, no viuen aquí: están en Madrid. Los llenos que han dut ara á Valencia ja eren coneguts en la cort.

Dels pintors establits á la vora del Turia, els que més se distinguen en la Exposició son: Agrassot, que ha presentat poca cosa, uns tipos de gitanos; Vicent Borrás, que te un quadro históric, referintse al alsament de Valencia contra els francesos; Abril y Fuste, pintors de marines; Mas, Barberan, Reguera y Montesinos, paisagistes; German Gomez, Nicolau Cotanda, P. Ferrer Dasi, pintors de género; Estruch, imitador de Juanes; Carlos Giner, retratista; Richart, que presenta uns estudis pera un gran quadro del rey D. Jaume; Serolla, que esposa estudis del natural, y alguns altres.

La part de la escultura no es tan rica: en este art Valencia no pot competir ab Catalunya; les obres presentades son de poca importancia.

Aquesta es la Exposició Regional de Valencia, descrita molt llaugerament. No es una exposició completa, en lo sentit de donar idea caval de la producció valenciana, en totes les seues branques; unes seccions están millor representades que altres; per regla general, la part fabril es mes abundant en espositors que la part agrícola, encara que 'l nostre país es mes agricultor que manufacturer. Se ressentix l' Exposició de la pressa ab que ha sigut preparada y disposta: es una improvisació brillantíssima, ab los defectes que tenen totes les improvisacions.

Aixó ho nota qui la estudia despay y en totes les seccions: qui se fixa, no més, en l' efecte general queda sorprés y admirat. No se pot imaginar res mes agradable y falaguer que un passeig per lo Jardí del Real, á les hores en que acudix lo públich á visitar lo concurs regional. Al vespre, quan lo sol ponent tempra los raigs brillantíssims y la fresca marinada, gronxant els arbres, vessa per tot la flayror de les aromátiques flors, ó per la nit, quan centenars de llums de gas y una vintena de poderosos focos eléctrichs, donen ensemps dolça claretat y poética fantasia á tots los objectes, la Exposició pareix una cosa somniada, que vaja á desaparèixer com una perspectiva ilusoria. Es que—com vaig dirli en ma carta anterior—hi ha en Valencia singular aptitut pera la decoració artística, y favorint, com favoría, el local hont se ha establida la Exposició Regional, se han lograt uns efectes tan sorprenents, en la agrupació dels pavellons y les galeries, entremitg dels pins y les palmeres y els plátanos de América y els eucaliptus de Australia, que seria difícil fer cosa millor, encara que se contara ab mes elements. Casi totes les nits hi ha concerts en un gran saló, obert per totes bandes, y les armonies de la música, que se'n porta el lleuger ventijol entre les frondoses alamedes, donen nou encant á lo que, poblat per les garrides valencianes, pot calificarse molt be, sense exageració, de etgísador paradís.

R. y F.

Valencia 25 de Setembre de 1883.

Rambla del Mitx — LLIBRERÍA D' ÁLVAR VERDAGUER — Rambla del Mitx

Biblioteca del Renaixement

Colecció de volums ricament enquadernats

- LLIBRE DE LA PATRIA. Colecció de poesías. . . . . 10 rals.
- NOVELAS d' en Martí Genís . . . . . 10 »
- LLIBRE DEL AMOR. Colecció de poesías. . . . . 10 »
- LA PAPALLONA. Novela d' en Narcís Oller . . . . . 10 »
- LLIBRE DE LA FE. Colecció de poesías . . . . . 10 »

A punt de sortir

POBLET. — RECORDS DE LA CONCA DE BARBERÁ. Articles y estudis de n' Eduart Toda.

ALMANACH CATALÁ. Calendari de paret ab poesías, anécdotas, xaradas, etz., sobre magnífichs cromos . . . . . 4 »

Libres nous

- Francesch Matheu. — LO RELIQUIARI. *Morta - Spleen - Primavera*. Segona edició, elegantment enquadernada . . . . . 12 rals.
- Narcís Oller. — NOTAS DE COLOR. Quadros en prosa, ab un prólech de Joseph Ixart . . . . . 10 »

Bibliotheca Lemosina

- LIBRE DEL ORDE DE CAUAYLERIA compost á Miramar de Mallorca per Mestre Ramon Lull . . . . . 36 »
- HISTORIA DE VALTER E DE LA PACIENT GRISELDA, escrita en llatí per Francesch Petrarca e arromançada per Bernat Metge . . . . . 16 »

A punt de sortir

LA COPA. Brindis y Cançons, de Francesch Matheu.

TALLERS DE REPRODUCCIONS ARTÍSTICAS

212 - GRANVIA - 212
BARCELONA

THOMAS

14 - CANUDA - 14
BARCELONA

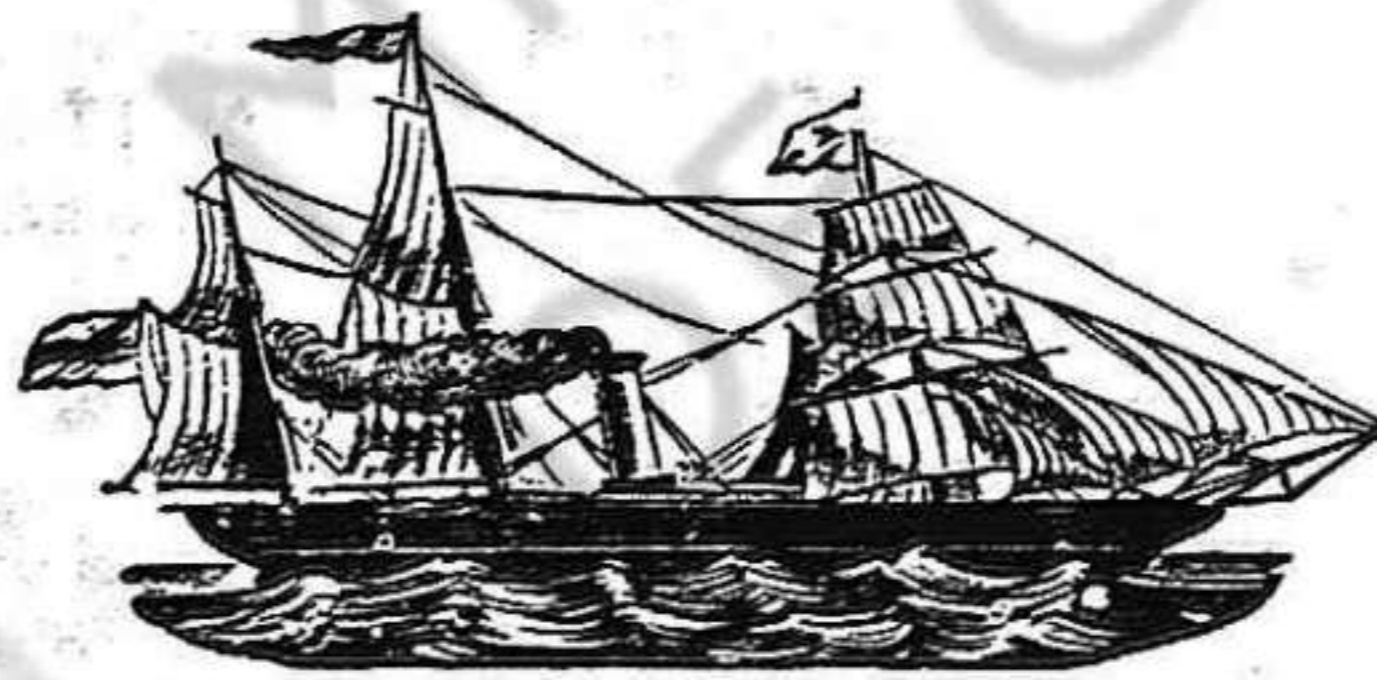
GRABAT PANICONOGRÁFICH Y FOTOGABAT

Reproduccions de dibuixos de totes classes, manuscrits, mapas, música, estamperia, etc., etc., en clixés tipográfichs

PRIVILEGI EXCLUSIU PERA L' APLICACIÓ DEL TON PAPIER

VAPORS-CORREUS DE LA

AVANS DE A. LOPEZ Y C.^A

COMPANYIA TRASATLÁNTICA

AVANS DE A. LOPEZ Y C.^A

SERVEY PERA PUERTO-RICO, HABANA Y VERACRUZ

Servey pera COLON y PACIFICH

Sortidas	(	Barcelona.	los dias	5 y 25	)	
		Valencia.	>	5.....		
		Málaga.	>	7 y 27		
		Cádiz.	>	10 y 30		de cada mes.
		Santander.	>	20.....		
		Coruña.	>	21.....		

Los vapors que surten los dias 4 de Barcelona y 10 de Cádiz admeten cárrech y passatjers pera LAS PALMAS (Gran Canaria) y VERACRUZ. Los que surten los dias 25 de Barcelona y 30 de Cádiz, y 'ls que surten lo 20 de Santander y

lo 21 de Coruña, enllasant lo serveys antillans de la mateixa Companyia Trasatlántica en combinació ab lo ferro carril de Panamá y línea de vapors del Pacífich prenen cárrech á flete corregut pera 'ls següents punts:
Litoral de Puerto-Rico.—San Juan de Puerto-Rico, Mayagüez, Ponce y Aguadilla.
Litoral de Cuba.—Santiago, Gibara y Nuevitas.
América Central.—Sabanilla, Colco y tots los principals ports del Pacífich, com Punta Arenas, San Juan del Sur, San José de Guatemala, Champerico, Salina Cruz.
Nort del Pacífich.—Tots los ports principals desde Panamá á California, com Acapulco, Manzanillo, Mazantlan y San Francisco de California.
Sud del Pacífich.—Tots los ports principals de Panamá á Valparaíso, com Buenaventura, Guayaquil, Payta, Callao, Arica, Iquique, Caldera, Coquimbo y Valparaíso.

Rebajas á familias.—Preus convencionales pera estatjes de lujo.—*Rebajas de passatjes d' anada y tornada.*—Billets de 3.ª classe pera l' Habana, Puerto-Rico y sos litorals á 35 duros De 3.ª preferent ab més comoditat á 50 duros pera Puerto-Rico y 20 duros pera Espanya.

Lo 25 de Octubre sortirà d' aquest port LO VAPOR **CIUDAD CONDAL** pera CADIZ, escalas y demás serveys corresponents

Consignataris: senyors D. Ripol y Companyia, plassa del Palau, cantonada al carrer de la Marquesa.
Nota. Aquesta agencia pot facilitar directament als carregadors los medis de assegurar las mercancías y efectes trasportats per los vapors de la Companyia, fins á verificar la entrega de ciertas mercancías y efectes en los punts de consignació.

LA ILUSTRACIÓ CATALANA

Desitjosa aquesta Empresa de complaure als subscriptors, ha encarregat á un acreditat taller d' enquadernacions la confecció de luxosas tapas, tant pera enquadernar los números corresponents al any passat com pera l' exposició de números solts, que pot oferir en Barcelona als preus següents:

- TAPAS ab dibuixos daurats y negres, cantoneras y claus de metall, llom de xagrí y tela inglesa, propias pera cassinos, cafés, etc., etc. . . . . Rs. 36
- ENQUADERNACIÓ del volum del passat any ab tapas de gran lujo.. . . . » 36
- TAPAS solas, tela inglesa, pera l' enquadernació de volums.. . . . » 22
- Además podem oferir alguns exemplars que quedan de la colecció completa de LA ILUSTRACIÓ CATALANA als preus de
- COLECCIÓ COMPLETA dels tres anys, enquadernada (2 volums).. . . . . Rs. 230
- COLECCIÓ COMPLETA dels tres anys, sense enquadernar . . . . . » 160

Las demandas se dirigen á l' Administració - Jovellanos, 2, pral. - Barcelona